

Forum Nauczycieli

Kwiecień – Wrzesień

KWARTALNIK

2 (49-50) 2013

ISSN 1641-9073

W TYM WYDANIU:

- **O PRACY ZESPOŁOWEJ**
- **O WYMAGANIACH**
- **O EDUKACJI POLONISTYCZNEJ**
- **O BEZPIECZEŃSTWIE**
- **O PORADNICTWIE KARIERY**
- **O PRAWIE OŚWIATOWYM**
- **PROPOZYCJE**

Foto: www.fotolia.com

Śląskie.
Pozytywna energia

REGIONALNY OŚRODEK
DOSKONAŁENIA NAUCZYCIELI „WOM”
W KATOWICACH

FORUM NAUCZYCIELI

Nr 2 (49-50) 2013

Kwartalnik

Regionalnego Ośrodka Doskonalenia
Nauczycieli „WOM”

Redaktor naczelny:

Bohdan Doboszyński

Zespół redakcyjny:

*Anna Zakrzewska-Zamora
Iwona Kruszevska-Stoły*

Współpraca merytoryczna:

Kazimiera Piwko

Redakcja i korekta:

Iwona Kruszevska-Stoły

Projekt okładki:

Bożena Kik, Karina Łopata

Skład komputerowy, druk:

*Drukarnia Archidiecezjalna
w Katowicach
ul. Wita Stwosza 11
40-042 Katowice
www.drukarch.com.pl*

Wydawca:

*Regionalny Ośrodek Doskonalenia
Nauczycieli „WOM” w Katowicach
(Akredytacja Śląskiego Kuratora
Oświaty KB.ZA.AD.42018/1/05
8 lutego 2005)*

Adres Redakcji:

*Regionalny Ośrodek Doskonalenia
Nauczycieli „WOM”
40-132 Katowice
ul. kard. Wyszyńskiego 7
tel. (32) 203 59 67 w. 201
fax (32) 258 18 52
e-mail: forum@womkat.edu.pl*

© Copyright by Regionalny Ośrodek
Doskonalenia Nauczycieli „WOM”
w Katowicach
Nakład: 1000 egz.

Redakcja nie ponosi odpowiedzialności za treść
artykułów, ogłoszeń i reklam oraz zastrzega
sobie prawo skracania tekstów. Materiałów
nie zamówionych nie zwracamy. Za nadesłane
materiały redakcja nie wypłaca honorariów.

SPIS TREŚCI

Od Redakcji	2
I. O pracy zespołowej KRZYSZTOF BEDNAREK Czy praca zespołowa jest dla nas problemem?	3
II. O wymaganiach KRISTYNA BŁAŻUSIAK, CEZARY LEMPA, MAGDALENA LEŚNIAK, MAŁGORZATA MIKE, MAŁGORZATA SOKÓŁ Jak można pracować z rodzicami nad wymaganiami zawartymi w rozporządzeniu MEN w sprawie nadzoru pedagogicznego?	6
III. O edukacji polonistycznej STANISŁAW BORTNOWSKI, WIOLETTA STACHURA Niech w szkole będzie pomarańczowo!	13
IV. O bezpieczeństwie MAŁGORZATA OSTROWSKA Bezpieczeństwo na lekcjach wychowania fizycznego	17
V. O poradnictwie kariery HANNA TABOR, MARIA KACZMAREK Poradnictwo kariery w różnych okresach życia – II etap edukacyjny	21
VI. Prawo oświatowe EWA JAKUBOWSKA Porozmawiajmy o ... promocji warunkowej	26
VII. Propozycje JUSTYNA GAJOWSKA Wietrzyk, wiatr i wicher (scenariusz zajęć dodatkowych lub popołudniowych o konkretnej tematyce dla dzieci w wieku przedszkolnym)	28
RENATA PARCHAŃSKA Relacje reporterskie z Narnii on-line	30
KRYSTIAN WĘGRZYNEK Jak Prus z Goduli Wokulskiego zrobił	38

Szanowni Państwo –
Dyrektorzy szkół i placówek oświatowych,
Nauczyciele i Sprzymierzeńcy oświaty

Kilka ostatnich lat to czas kształtowania nowego oblicza systemu doskonalenia nauczycieli. Dotychczasowa formuła została poddana wnikliwej analizie i dyskusji środowiska związanego z edukacją. Sytuacja ta spowodowała, że dziś najczęściej odwołujemy się do sformułowania *nowa rola placówek doskonalenia*.

Zmiany dokonujące się w życiu społecznym oraz rozwój gospodarki opartej na wiedzy stawiają nowe wymagania instytucjom powołanym do kształcenia dzieci i młodzieży. W sytuacji, kiedy „zmiana” i „rozwój” wyznaczają wszelkie kierunki funkcjonowania, bardzo ważne jest, aby zarówno szkoły, jak i placówki doskonalące nauczycieli ewoluowały w kierunku organizacji uczących się.

Kształcenie i doskonalenie nauczycieli ma bezpośredni wpływ na jakość pracy każdej placówki oświatowej. Aby doskonalenie nauczycieli było celowe, skuteczne i dające satysfakcję wszystkim zainteresowanym, konieczne jest kompleksowe wsparcie szkół, przedszkoli i innych placówek oświatowych w diagnozie oraz w wyszukaniu możliwych sposobów rozwiązywania zidentyfikowanych problemów.

Analiza obecnego systemu doskonalenia, przeprowadzona przez MEN oraz niezależnych ekspertów, wsparta głosem dyrektorów placówek doskonalenia, pozwoliła wypracować rekomendacje dla nowoczesnego systemu wspomagania oświaty. Znalazły one odzwierciedlenie w rozporządzeniu MEN z 26 października 2012 roku zmieniającym rozporządzenie w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli. Zgodnie z tym aktem prawnym, jednym z najbardziej istotnych obowiązkowych zadań placówek doskonalenia jest (...) *organizowanie i prowadzenie wspomagania szkół i placówek, polegającego na zaplanowaniu i przeprowadzeniu działań mających na celu poprawę jakości pracy szkoły lub placówki (...), wynikającym z potrzeb szkoły lub placówki (...)*.

Punktem wyjścia wszelkich działań adresowanych do nauczycieli danej szkoły jest rzetelna, angażująca całą społeczność szkolną, diagnoza potrzeb. Wspomaganie powinno być procesem – każde działanie prowadzone na rzecz rozwoju szkoły winno być elementem rocznego planu wypracowanego przez dyrektora szkoły i radę pedagogiczną. W tym procesie towarzyszy szkole pracownik placówki doskonalenia nauczycieli. W następnych etapach proponujemy wspólne zaplanowanie działań, czyli dobranie i zorganizowanie najlepszej dla danej szkoły formy doskonalenia, a następnie wspieranie nauczycieli we wdrażaniu nowych rozwiązań do codziennej praktyki. Zwieńczeniem działań będzie wspólna ocena założonych efektów działań i opracowanie wniosków do realizacji w kolejnym roku szkolnym.

Po udanych wakacjach zapraszam więc do Regionalnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Katowicach.

Z serdecznymi pozdrowieniami –

Anna Zakrzewska-Zamora

dyrektor RODN „WOM”
w Katowicach

CZY PRACA ZESPOŁOWA jest dla nas problemem?

KRZYSZTOF BEDNAREK

Nie jest żadną tajemnicą, że polskie społeczeństwo na tle Europy – zresztą nie tylko – nie wyróżnia się znaczącą aktywnością w działaniach wspólnotowych oraz umiejętnością pracy zespołowej. W wielkim, cyklicznym przedsięwzięciu badawczym, jakim jest niewątpliwie projekt *Diagnoza społeczna*, kilkakrotnie nad tą kwestią się pochylano. W raporcie opublikowanym w 2009 r. pod redakcją prof. Janusza Czapińskiego i prof. Tomasza Panka można przeczytać w podsumowaniu jednego z rozdziałów poświęconych tym zagadnieniom, że (...) *Polacy nie umieją się organizować i skutecznie działać wspólnie, bo się tego nie nauczyli z ich ubożego doświadczenia. Nie umieją, bo nie działają, a nie działają, bo nie umieją – nie mają wiedzy typu know-how, nie wiedzą, jak się do tego zabrać i jak się to robi*¹. Za rzetelność badań towarzyszących temu stwierdzeniu można ręczyć, bo były realizowane przez wybitnego polskiego metodologa badań społecznych prof. Antoniego Sułka.

A wydawałoby się, że Polacy społecznie powinni funkcjonować inaczej. Przecież niemal wszyscy z nas już w przedszkolu słyszeliśmy legendę o starym ojcu, który wyprawiając swoich synów w świat, siada z nimi przy ogniu i prosi o to, aby podnieśli leżącą obok wiązkę drewnianych szczap i spróbowali ją przełamać przed wrzuceniem do ognia. Nikomu się to nie udaje. Potem starzec prosi synów o zabranie się za przełamanie tylko jednej szczapy i to się udaje wszystkim. Komentarz ojca jest jednoznaczny. Warto być we wspólnocie, warto być zespołem, a nie pojedynczo. Niestety, opowiadanie tego typu legend to chyba za mało.

Stwierdzenie, że w dzisiejszym świecie bardzo złożonych działań, uwarunkowań itp. indywidualne funkcjonowanie jest niezwykle rzadkością, wydaje się dość banalne. W naszej edukacji istotnym problemem jest to, że nauczyciel okazuje się być wciąż zamknięty w „szufladzie” swojego przedmiotu nauczania. Wskazują na to porażka ścieżek edukacyjnych i rzadkość międzyprzedmiotowych projektów w szkole. Z reguły wraz z koniecznością pracy zespołowej pojawia się niechęć nauczycieli do takiego działania².

Co więcej, można o polskiej szkole usłyszeć opinie, takie jak wyrażona przez nie byle kogo, bo przez prof. Jerzego Buzka, w czasie zorganizowanej 19 kwietnia 2013 r. sejmowej konferencji *Wartości dla szkoły. Szkoła z wartościami*. Były premier ubolewał, że szkoła nie uczy działania we wspólnocie, czy to miejskiej, narodowej, czy sąsiedzkiej. A jest ona przecież niezbędna dla normalnego funkcjonowania człowieka³. Zatem problem polega już nie tylko na niechęci nauczycieli do pracy zespołowej, ale także na tym, że absolwenci polskiej szkoły są słabo przygotowywani do społecznego funkcjonowania.

Przyczyny takiego stanu rzeczy są różnorodne i bardzo złożone. Wśród nich można wyróżnić⁴:

- niechęć do zmiany dotychczasowego indywidualnego i rutynowego działania, które jest wykonywane sprawniej, bo zostało warsztatowo opanowane;
- uświadamianą konieczność poświęcenia zespołowemu działaniu dodatkowego czasu;
- obawy, że w trakcie pracy zespo-

wej ujawni się własną niekompetencję w danym zagadnieniu;

- płynące z doświadczeń przekonanie, że w znacznym stopniu praca zespołowa nie służy niczemu, a jedynie stwarza pozory demokracji w kierowaniu szkołą;
- pojawienie się w wyniku pracy zespołowej nieformalnych liderów, którzy często uzyskują wysoki autorytet wśród pozostałych nauczycieli, co może powodować zmianę dotychczasowej struktury społecznej w radzie pedagogicznej;
- tendencję do minimalizowania każdego dodatkowego wysiłku (a tego wymaga nowa sytuacja problemowa);
- przyjmowanie przez pracę zespołową nauczycieli wciąż tego samego mało atrakcyjnego schematu dyskusji nad problemem i formułowaniem bardziej lub mniej trafnych wniosków;
- postrzeganie konieczności pracy w zespole przez nauczycieli jako przymusu;
- wypalenie zawodowe zniechęcające nauczycieli do podejmowania dodatkowego wysiłku;
- niechęć wyłonionej z grona rady pedagogicznej kilkusobowej grupy, której przydziela się zadanie zespołowe, do wykonywania dodatkowej pracy, której nie muszą wykonywać inni;
- brak zainteresowania większości nauczycieli prezentacją efektów współdziałania swoich koleżanek i kolegów; zainteresowani z kolei przekonują się o niekiedy kiepskim efekcie pracy zespołu, ale nie formułują negatywnych opinii z powodów koleżeńskich lub z obawy, że w jej wyniku zostaną obciążeni koniecznością poprawienia efektów ich działań.

Są to istotne bariery dla działania zespołowego w gronach pedagogicznych. Jednocześnie jest to istotne wyzwanie dla szkół, jeśli mają spełniać oczekiwania państwa w zakresie tego typu działania zespołowego.

¹ *Diagnoza społeczna 2009. Warunki i jakość życia Polaków. Raport*. Rada Monitoringu Społecznego, Warszawa 2009, s. 270.

² S. Wlazło: *Działanie zespołowe nauczycieli i kształtowanie kompetencji uczniów w działaniu zespołowym*. ORE, Warszawa 2011 (dostępny na stronie: <http://www.npseo.pl/data/documents/2/131/131.pdf>).

³ M. Mardosz: *Ułomna edukacja*. „Uważam Rze”, nr 16 – 17/2013.

⁴ S. Wlazło: *Działanie zespołowe nauczycieli...*

Aktualnie obowiązujące prawo oświatowe uczyniło z pracy zespołowej nauczycieli wyraźny wymóg prawny. Podstawą prawną funkcjonowania zespołów zadaniowych w szkole jest *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutow publicznego przedszkola oraz publicznych szkół* (Dz. U. nr 61, poz. 624, z późn. zm.). Ten akt prawny stanowi, że zadania zespołów określa statut szkoły. Zgodnie z zapisami rozporządzenia:

- 1) nauczyciele prowadzący zajęcia w danym oddziale tworzą zespół, którego zadaniem jest w szczególności ustalenie zestawu programów nauczania dla danego oddziału oraz jego modyfikowanie w miarę potrzeb;
- 2) dyrektor szkoły może tworzyć zespoły wychowawcze, zespoły przedmiotowe lub inne zespoły problemowo-zadaniowe;
- 3) pracą zespołu kieruje przewodniczący powoływany przez dyrektora szkoły na wniosek zespołu.

Wynika z tego, że konieczne jest określenie zadań zespołów nauczycielskich w statucie szkoły. Wskazane jest także, aby zostały w nim zapisane również ogólne zasady i zakres działania zespołów, przy pozostawieniu im autonomii, tak aby mogły same szczegółowo doprecyzowywać kwestie sposobu realizacji zadań czy związane z harmonogramem prac.

Ustawodawca podkreśla znaczenie pracy zespołowej nauczycieli dla realizacji proponowanej polityki edukacyjnej również w kolejnych aktach prawnych.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 października 2009 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego (Dz. U. nr 168, poz. 1324) zawiera załącznik precyzujący konkretne wymagania wobec szkół i placówek, stanowiące podstawę prowadzenia ewaluacji zewnętrznej. Wymagania te obejmują również zespołowe działania nauczycieli⁵. Dotyczy to w szczególności wymagań o numerach:

2.4. *Procesy edukacyjne są efektem współdziałania nauczycieli. Nauczyciele współdziałają w tworzeniu i analizie procesów edukacyjnych.*

4.1. *Funkcjonuje współpraca w zespołach. Nauczyciele pracują zespołowo i analizują efekty swojej pracy (...) wspólnie planują działania, rozwiązują problemy i doskonalą metody i formy współpracy.*

4.2. *Sprawowany jest wewnętrzny nadzór pedagogiczny. Nauczyciele są angażowani w ewaluację wewnętrzną podejmowaną w szkole lub placówce. Ewaluacja wewnętrzna jest prowadzona z udziałem zespołów nauczycieli.*

Niejaką oficjalną interpretacją drugiego z ww. wymagań (4.1.) jest dostępna na stronie internetowej specjalnego projektu, który zajmuje się wspieraniem szkół w ich realizacji. Można tam przeczytać⁶, że (...) *prowadzenie klasy, realizowanie projektów, rozwiązywanie problemów (wychowawczych, opiekuńczych, edukacyjnych, organizacyjnych), tworzenie koncepcji pracy szkoły czy promowanie szkoły w środowisku wymaga zaangażowania wielu osób w formalnych, jak również nieformalnych zespołach. Niemożliwe jest określenie optymalnej liczby zespołów z tego powodu, że w dużej mierze zależy to od wielkości szkoły (placówki) i jej potrzeb. Powodzenie pracy zespołowej jest uzależnione od zaangażowania członków zespołu w planowanie i organizowanie wspólnej pracy oraz analizowanie osiągniętych wyników. Praca w zespołach i współpraca wymagają ciągłego doskonalenia, które może przyjmować różne formy, poczynając od prowadzonej wewnątrz zespołu refleksji nad sposobem pracy, planowaniem działań i osiąganiem celów, po uczestnictwo w zorganizowanych formach doskonalenia zawodowego rozwijających sposoby współpracy w zespole. Wymaganie to podkreśla, że jednym z podstawowych obowiązków dyrektora jest zorganizowanie i zapewnienie efektywnej współpracy nauczycieli.*

W ostatnim czasie ukazało się długo oczekiwane *Rozporządzenie Ministra*

Edukacji Narodowej z 10 maja 2013 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie nadzoru pedagogicznego (Dz. U. z 14 maja 2013 r., poz. 560), a wraz z nim nastąpiły bardzo duże zmiany w treści zamieszczonych w załączniku wymagań.

Warto jednak podkreślić, że zagadnienia wspólnej, zespołowej pracy nauczycieli nadal są mocno w rozporządzeniu eksponowane, a szczególnie w wymaganiach o numerach:

7. *Nauczyciele współpracują w planowaniu i realizowaniu procesów edukacyjnych.*

12. *Zarządzanie szkołą lub placówką służy jej rozwojowi.*

Polskie prawo oświatowe wskazuje na konieczność funkcjonowania w szkołach zespołów nauczycielskich na różnych poziomach i do realizowania przez nie różnych zadań szkoły. Także Unia Europejska uznała pracę zespołową w oświacie za jeden z bardzo ważnych czynników rozwoju społeczeństw⁷.

W 1998 r. w ramach prac realizowanych przez OECD określono standardy pracy dobrego nauczyciela. W dokumencie czytamy: (...) *zdolności organizacyjne i współpraca, profesjonalizm nauczyciela nie może być dłużej uważany za zindywidualizowany zestaw kompetencji, ale powinien funkcjonować jako część organizacji szkolnej. Zdolność i gotowość do uczenia się od innych nauczycieli oraz uczenia innych nauczycieli jest być może najważniejszym aspektem tej cechy nauczyciela*⁸.

Czy nowe rozporządzenia, prawne zapisy to tylko zapowiedź kolejnego dodatkowego obowiązku, czy też szansa na rozwój?

Szukając nowych rozwiązań, mających na celu zwiększenie efektywności pracy w firmach produkcyjnych i usługowych, już kilkadziesiąt lat temu dowiedziano, że efekt pracy zespołu jest większy niż suma indywidualnej pracy pracowników. Wartość pracy zespołowej w szkole, podobnie jak w firmach produkcyjnych czy usługowych, oznacza zatem wymierne korzyści⁹:

⁵ Wymagania, o których tu mowa, ze względu na opublikowanie 14.05.2013 r. zmian w wymienionym rozporządzeniu, obowiązują w przedstawianej formie tylko do września 2013 r.

⁶ Uzasadnienie istoty wymagania jest dostępne na stronie: http://www.npseo.pl/action/requirements/sprawowany_jest_wewnetrzny_nadzor_pedagogiczny

⁷ M. Osińska: *Praca zespołowa w szkole*. ORE, Warszawa 2011, s. 4.

⁸ S. Wlazo: *Działanie zespołowe nauczycieli...*

⁹ M. Osińska: *Praca zespołowa w szkole...*, s. 5 – 6.

- umiejętności i wiedza członków grupy, sumując się i wzmacniając, powodują efekt synergii umożliwiający wykorzystanie potencjału zespołu dla poprawy jakości nauczania, wychowania, organizacji pracy;
- zwiększa się efektywność pracy jednostki poprzez ograniczenie ryzyka indywidualnych błędów i pomoc tym, którzy mają trudności w wykonywaniu zadania;
- członkowie zespołu doskonalą umiejętność prowadzenia dialogu, która ułatwia współdziałanie i otwartą komunikację umożliwiającą wykonywanie tego, co ludzie potrafią najlepiej na rzecz wspólnego dobra, oraz wzmacnia więź pomiędzy nauczycielami i integruje środowisko;
- działa zasada *co dwie głowy, to nie jedna* – w czasie dyskusji rodzą się pomysły będące często oryginalnymi rozwiązaniami problemów uczniów lub nauczycieli;
- jest szansa na wymianę doświadczeń, rozwój jednostki i zespołu;
- współpraca przyczynia się do poczucia bezpieczeństwa, zaspokaja potrzebę przynależności.

Warto więc pracować zespołowo, ponieważ taka forma pracy:

- ułatwia wykonanie zadań stojących przed szkołą i nauczycielami, a jednocześnie zwiększa skuteczność działania, integruje nauczycieli, umożliwia doskonalenie umiejętności indywidualnych i rozwój szkoły, zaspokaja potrzebę przynależności;
- zapewnia nauczycielom pracującym w zespołach bezpośredni wpływ na podejmowane decyzje, ustalanie celów związanych z wykonywaną pracą i sposobów ich realizacji; to powoduje wzrost odpowiedzialności i identyfikowanie się z celami szkoły, które nabierają większego znaczenia wraz z możliwością realizacji własnych pomysłów i idei;
- może modelować funkcjonowanie zespołowej pracy uczniów, co jest kolejnym bardzo ważnym obszarem edukacji dla przyszłości, bowiem przyczynia się do wzrostu umiejętności współdziałania, zaufania we współodpowiedzialności, czyli budowania kapitału społecznego, który – jak już wcześniej na to wskazywano – plasuje się w naszym kraju

na jednym z najniższych poziomów w Europie.

Autentyczne funkcjonowanie zespołów nauczycielskich zapewnia więc sprawne, skuteczne, przyjazne i demokratyczne funkcjonowanie szkoły, pozwala na najbardziej efektywną i spójną realizację zadań poprzez wykorzystanie wiedzy, doświadczeń i motywacji nauczycieli, jest szansą na rozwój szkoły.

Aby taką szansę dobrze wykorzystać i zapewnić pracy zespołowej tak oczekiwany od niej sukces, należy podjąć określone działania. Nie obejdzie się zatem bez pewnego wysiłku, ale na pewno warto. Amerykańscy nauczyciele, którzy byli uczestnikami pierwszej krakowskiej konferencji z cyklu *Jakość edukacji czy/i jakość ewaluacji*¹⁰ tak o tym mówili w swoim wystąpieniu¹¹: *O sukcesie zespołu decydują trzy czynności, jakie należy wykonać na początkowym etapie jego funkcjonowania: ustalenie standardów współpracy, określenie wspólnej wizji szkoły i klasy oraz zbudowanie wzajemnego zaufania i poszanowania w grupie.*

Spróbujemy?

Krzysztof Bednarek jest socjologiem i konsultantem ds. zarządzania w RODN „WOM” w Katowicach.

Z nowej oferty RODN „WOM” w Katowicach na rok szkolny 2013/2014

■ SZKOLENIA DLA RAD PEDAGOGICZNYCH:

- Rada pedagogiczna – praca w zespołach
- Skuteczna komunikacja wewnątrzszkolna

- Ewaluacja wybranego obszaru pracy szkoły (placówki)
- Jak pracować z wymaganiami, aby przygotować się do ewaluacji zewnętrznej?

Kontakt: Krzysztof Bednarek
tel.: (32) 259 98 35
e-mail: kb@womkat.edu.pl

Kontakt: Cezary Lempa
tel.: (32) 259 98 35
e-mail: cezaryl@womkat.edu.pl

¹⁰ Materiały o tej konferencji z 2011 r. są dostępne na stronie: <http://www.npseo.pl/action/subsite/konferencja>.

¹¹ K. Farber, B. Armaline: *Zespoły nauczycieli jako zasadniczy element demokratycznej szkoły* (dostępny na stronie: <http://www.npseo.pl/data/documents/2/132/132.pdf>)

JAK MOŻNA PRACOWAĆ Z RODZICAMI NAD WYMAGANIAMI zawartymi w rozporządzeniu MEN w sprawie nadzoru pedagogicznego?

KRYSTYNA BŁAŻUSIAK, CEZARY LEMPA,
MAGDALENA LEŚNIAK, MAŁGORZATA MIKE,
MAŁGORZATA SOKÓŁ

W rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 maja 2013 r. (Dz.U. z 14 maja 2013 r. poz. 560) zmieniającym rozporządzenie w sprawie nadzoru pedagogicznego z dnia 7 paź-

dziernika 2009 r. został opublikowany załącznik, który zawiera wymagania wobec szkół podstawowych, gimnazjów, szkół ponadgimnazjalnych, szkół artystycznych, placówek kształcenia

ustawicznego, placówek kształcenia praktycznego oraz ośrodków doskonalenia i doskonalenia zawodowego. Są one podstawą do prowadzonej w szkołach ewaluacji zewnętrznej. Na jednym ze spotkań organizowanych przez zespół Klubu Q Jakości¹ zajmujący się koncepcją ewaluacji zewnętrznej zaproponowano, aby rady pedagogiczne pracowały nad wymaganiami, zastanawiając się, w jakim stopniu spełniają wymagania na poziomie D i B. Czy osiągają te wymagania stale, sporadycznie, a może nie osiągają ich wcale? Przy okazji tych analiz okazało się, że wiele z wymagań wymaga również pracy z rodzicami. Postanowiliśmy więc przeanalizować je pod kątem obszarów tej współpracy. Efektem naszego namysłu było opracowanie poniższej tabeli. Mamy nadzieję, że stanie się ona źródłem nowych, ciekawych pomysłów.

Tabela. Obszary pracy z rodzicami w ramach wymagań wobec szkół podstawowych, gimnazjów, szkół ponadgimnazjalnych

Wymaganie	Charakterystyka wymagania na poziomie	Obszary pracy z rodzicami
1. Szkoła lub placówka realizuje koncepcję pracy ukierunkowaną na rozwój uczniów	D <i>Szkoła lub placówka działa zgodnie z przyjętą przez radę pedagogiczną własną koncepcją pracy, uwzględniającą potrzeby rozwojowe uczniów, specyfikę pracy szkoły lub placówki oraz zidentyfikowane oczekiwania środowiska lokalnego. Koncepcja pracy szkoły lub placówki jest znana uczniom i rodzicom oraz przez nich akceptowana.</i>	a) Wspólna praca przy tworzeniu koncepcji placówki. b) Prezentacja koncepcji placówki na spotkaniach z rodzicami (wrzesień) i odwoływanie się do niej w czasie spotkań i pracy w roku szkolnym. c) Analiza i ewentualne propozycje zmian lub modyfikacji koncepcji placówki (rady rodziców i rady klas).
	B <i>Koncepcja pracy szkoły lub placówki jest przygotowywana, modyfikowana i realizowana we współpracy z uczniami i rodzicami.</i>	

¹ Klub Q Jakości działa w RODN „WOM” w Katowicach, skupia dyrektorów i wizytatorów. Organizatorem jego działań jest Cezary Lempa.

Wymaganie	Charakterystyka wymagania na poziomie	Obszary pracy z rodzicami
2. Procesy edukacyjne są zorganizowane w sposób sprzyjający uczeniu się	D <i>Planowanie procesów edukacyjnych w szkole lub placówce służy rozwojowi uczniów. Uczniowie znają stawiane przed nimi cele uczenia się i formułowane wobec nich oczekiwania. Informowanie ucznia o jego postępach w nauce oraz ocenianie pomagają uczniom uczyć się i planować ich indywidualny rozwój. Nauczyciele kształtują u uczniów umiejętność uczenia się. Nauczyciele i uczniowie tworzą atmosferę sprzyjającą uczeniu się. Nauczyciele motywują uczniów do aktywnego uczenia się i wspierają ich w trudnych sytuacjach. Nauczyciele stosują różne metody pracy dostosowane do potrzeb ucznia, grupy i oddziału.</i>	Prezentacja przez nauczycieli: a) zasad planowania dydaktycznego (od podstawy programowej do wymagań) (wrzesień), b) systemu monitorowania osiągnięć uczniów – wyeksponowanie postępu (wrzesień), c) zasad analizy osiągnięć uczniów (wrzesień), d) wykorzystania wymagań, oceny szkolnej (komentarza), informacji zwrotnej w planowaniu rozwoju ucznia.
	B <i>Organizacja procesów edukacyjnych umożliwia uczniom powiązanie różnych dziedzin wiedzy i jej wykorzystanie. Taka organizacja procesów edukacyjnych pomaga uczniom zrozumieć świat oraz lepiej funkcjonować w społeczności lokalnej. Uczniowie mają wpływ na sposób organizowania i przebieg procesu uczenia się. Czują się odpowiedzialni za własny rozwój. Uczniowie uczą się od siebie nawzajem. W szkole lub placówce stosuje się nowatorskie rozwiązania służące rozwojowi uczniów.</i>	
3. Uczniowie nabywają wiadomości i umiejętności określone w podstawie programowej	D <i>W szkole lub placówce realizuje się podstawę programową z uwzględnieniem osiągnięć uczniów z poprzedniego etapu edukacyjnego. Podstawa programowa jest realizowana z wykorzystaniem zalecanych warunków i sposobów jej realizacji. W szkole lub placówce monitoruje się i analizuje osiągnięcia każdego ucznia, z uwzględnieniem jego możliwości rozwojowych, formułuje się i wdraża wnioski z tych analiz.</i>	a) Przekazanie rodzicom informacji o wymaganiach dydaktycznych związanych z podstawą programową (wrzesień). b) Zapoznanie rodziców z ofertą zajęć dodatkowych i wyrównawczych (rodzice są respondentami w przeprowadzanej diagnozie potrzeb). c) Zbieranie opinii rodziców na temat oczekiwań wobec szkoły w zakresie zajęć lekcyjnych i pozalekcyjnych. d) Zbieranie w sytuacjach formalnych i nieformalnych opinii rodziców na temat przygotowania dzieci – absolwentów do funkcjonowania w szkole wyższego szczebla.
	B <i>Wdrażane wnioski z monitorowania i analizowania osiągnięć uczniów przyczyniają się do wzrostu efektów uczenia się i osiągania różnorodnych sukcesów edukacyjnych uczniów. Wyniki analizy osiągnięć uczniów, w tym uczniów, którzy ukończyli dany etap edukacyjny, potwierdzają skuteczność podejmowanych działań dydaktyczno-wychowawczych. Uczniowie odnoszą sukces na wyższym etapie kształcenia lub na rynku pracy.</i>	

Wymaganie	Charakterystyka wymagania na poziomie	Obszary pracy z rodzicami
4. Uczniowie są aktywni	D <i>Uczniowie są zaangażowani w zajęcia prowadzone w szkole lub placówce i chętnie w nich uczestniczą. Nauczyciele stwarzają sytuacje, które zachęcają każdego ucznia do podejmowania różnorodnych aktywności.</i>	a) Zebranie informacji o możliwościach podejmowania decyzji przez uczniów, o zainteresowaniach uczniów w kontekście organizacji zajęć pozalekcyjnych, prezentacja oferty samorządów klas i szkoły (wrzesień – plan, maj – podsumowanie), prezentacje po zakończeniu projektów.
	B <i>Uczniowie inicjują i realizują różnorodne działania na rzecz własnego rozwoju, rozwoju szkoły lub placówki i społeczności lokalnej oraz angażują w nie inne osoby.</i>	b) Zebranie informacji: Jak rodzice rozumieją aktywność uczniów na lekcjach? Jak uczniowie są według rodziców aktywizowani na lekcji?
5. Respektowane są normy społeczne	D <i>Działania szkoły lub placówki zapewniają uczniom bezpieczeństwo fizyczne i psychiczne, a relacje między wszystkimi członkami społeczności szkolnej są oparte na wzajemnym szacunku i zaufaniu. Uczniowie współpracują ze sobą w realizacji przedsięwzięć będących wynikiem działań samorządu uczniowskiego. Zasady postępowania i współżycia w szkole lub placówce są uzgodnione i przestrzegane przez uczniów, pracowników szkoły i rodziców.</i>	a) Zapoznavanie rodziców z dokumentami, w których zostały opisane oczekiwane postawy uczniów (np. koncepcja pracy placówki, model absolwenta, system oceny zachowania).
	B <i>W szkole lub placówce, wspólnie z uczniami i rodzicami, analizuje się podejmowane działania wychowawcze, w tym mające na celu eliminowanie zagrożeń oraz wzmacnianie właściwych zachowań. Ocenia się ich skuteczność oraz, w razie potrzeb, modyfikuje.</i>	b) Pozyskiwanie opinii rodziców na temat poczucia bezpieczeństwa (psychicznego i fizycznego) ich dzieci w szkole, miejsc bezpiecznych i niebezpiecznych w szkole i w drodze do szkoły. c) Przedstawienie rodzicom zasad podejmowanych działań wychowawczych – wyjaśnienie spójności działań w relacjach nauczyciel – uczeń – rodzic (w planowaniu i działaniach). d) Współdziałanie rodziców w planowaniu i analizie działań wychowawczych w relacjach nauczyciel – uczeń – rodzic.
6. Szkoła lub placówka wspomaga rozwój uczniów z uwzględnieniem ich indywidualnej sytuacji	D <i>W szkole lub placówce rozpoznaje się możliwości psychofizyczne i potrzeby rozwojowe, sposoby uczenia się oraz sytuację społeczną każdego ucznia. Zajęcia rozwijające zainteresowania i uzdolnienia, zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze i specjalistyczne organizowane dla uczniów wymagających szczególnego wsparcia w rozwoju lub pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz zajęcia rewalidacyjne dla uczniów niepełnosprawnych są odpowiednie do rozpoznanych potrzeb każdego ucznia. Szkoła lub placówka współpracuje z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi i innymi podmiotami świadczącymi poradnictwo i pomoc uczniom, zgodnie z ich potrzebami i sytuacją społeczną. W szkole lub placówce są realizowane działania antydyskryminacyjne obejmujące całą społeczność szkoły lub placówki.</i>	a) Przedstawienie rodzicom zasad funkcjonowania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w szkole (IPET, PDW).
	B <i>W szkole lub placówce są prowadzone działania uwzględniające indywidualizację procesu edukacji w odniesieniu do każdego ucznia. W opinii rodziców i uczniów wsparcie otrzymywane w szkole lub placówce odpowiada ich potrzebom.</i>	b) Uświadamianie rodzicom możliwości wyrównania szans edukacyjnych uczniów: od prezentacji wymagań poprzez ocenianie do działań i zajęć dodatkowych.

Wymaganie	Charakterystyka wymagania na poziomie	Obszary pracy z rodzicami
7. Nauczyciele współpracują w planowaniu i realizowaniu procesów edukacyjnych	D <i>Nauczyciele, w tym nauczyciele pracujący w jednym oddziale, współpracują ze sobą w planowaniu, organizowaniu, realizowaniu i modyfikowaniu procesów edukacyjnych.</i> <i>Wprowadzanie zmian dotyczących przebiegu procesów edukacyjnych (planowanie, organizacja, realizacja, analiza i doskonalenie) następuje w wyniku ustaleń między nauczycielami.</i>	a) Współpraca zespołów nauczycieli (wychowawczych) z rodzicami w zakresie pomocy wychowawczej.
	B <i>Nauczyciele wspólnie rozwiązują problemy, doskonalą metody i formy współpracy.</i> <i>Nauczyciele pomagają sobie nawzajem w ewaluacji i doskonaleniu własnej pracy.</i>	
8. Promowana jest wartość edukacji	D <i>W szkole lub placówce prowadzi się działania kształtujące pozytywny klimat sprzyjający uczeniu się.</i> <i>W szkole lub placówce prowadzi się działania kształtujące postawę uczenia się przez całe życie.</i>	Pozyskiwanie informacji: a) Czy według rodziców szkoła skutecznie prezentuje i upowszechnia swoją ofertę edukacyjną, osiągnięcia, ich celowość i skuteczność? b) Na czym powinna polegać promocja w środowisku potrzeby uczenia się (jak organizować tę promocję)? c) Czy rodzice pozytywnie postrzegają szkołę?
	B <i>Szkoła lub placówka wykorzystuje informacje o losach absolwentów do promowania wartości edukacji.</i> <i>Działania realizowane przez szkołę lub placówkę promują wartość edukacji w społeczności lokalnej.</i>	
9. Rodzice są partnerami szkoły lub placówki	D <i>Szkoła lub placówka pozyskuje i wykorzystuje opinie rodziców na temat swojej pracy.</i> <i>W szkole lub placówce współpracuje się z rodzicami na rzecz rozwoju ich dzieci.</i> <i>Rodzice współdecydują w sprawach szkoły lub placówki i uczestniczą w podejmowanych działaniach.</i>	a) Uświadamianie rodzicom, w jakich sprawach szkolnych to oni podejmują decyzje. W jakiej formie wyrażają opinie o pracy szkoły? b) Organizowanie sytuacji szkolnych, w których rodzice wyrażają opinie o pracy szkoły, podejmują decyzje w sprawach szkolnych. c) Uświadamianie rodzicom, w jakich obszarach i w jaki sposób szkoła może wspierać rodziców w sprawach wychowawczych. d) Organizowanie sytuacji szkolnych, w których szkoła wspiera (może wspierać) rodziców w sprawach wychowawczych.
	B <i>W szkole lub placówce są realizowane inicjatywy rodziców na rzecz rozwoju uczniów oraz szkoły lub placówki.</i>	
10. Wykorzystywane są zasoby szkoły lub placówki oraz środowiska lokalnego na rzecz wzajemnego rozwoju	D <i>Prowadzi się rozpoznanie potrzeb i zasobów szkoły lub placówki oraz środowiska lokalnego i na tej podstawie podejmuje inicjatywy na rzecz ich wzajemnego rozwoju.</i> <i>Szkoła lub placówka w sposób systematyczny i celowy, z uwzględnieniem specyfiki jej działania, współpracuje z instytucjami i organizacjami działającymi w środowisku lokalnym.</i>	a) Określenie sposobów zbierania danych o potrzebach środowiska – współpraca z rodzicami. b) Ustalenie instytucji współpracujących – organizacja współpracy, imprezy dla środowiska – cele i ich realizacja. c) Zebranie opinii od rodziców w sytuacjach formalnych i nieformalnych na temat przygotowania dzieci – absolwentów do funkcjonowania w szkole wyższego szczebla.
	B <i>Współpraca szkoły lub placówki ze środowiskiem lokalnym wpływa na ich wzajemny rozwój.</i> <i>Współpraca szkoły lub placówki z instytucjami i organizacjami działającymi w środowisku lokalnym wpływa korzystnie na rozwój uczniów.</i>	

Wymaganie	Charakterystyka wymagania na poziomie	Obszary pracy z rodzicami
11. Szkoła lub placówka, organizując procesy edukacyjne, uwzględnia wnioski z analizy wyników sprawdzianu², egzaminu gimnazjalnego³, egzaminu maturalnego, egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe i egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie oraz innych badań zewnętrznych i wewnętrznych	D <i>W szkole lub placówce analizuje się wyniki sprawdzianu i egzaminów oraz wyniki ewaluacji zewnętrznej i wewnętrznej. Analizy prowadzą do formułowania wniosków i rekomendacji, na podstawie których nauczyciele planują i podejmują działania. Działania prowadzone przez szkołę lub placówkę są monitorowane i analizowane, a w razie potrzeb – modyfikowane.</i>	a) Przekazanie rodzicom informacji o wynikach egzaminów zewnętrznych: – arkusz analizy wyników sprawdzianu i egzaminu gimnazjalnego wypełniony z uczniami klas VI SP i III gimnazjum (maj i czerwiec), – analiza na wejściu – prezentacja poziomu badanych na egzaminie zewnętrznym czynności uczniów, planowanie pracy z uczniem nowo przyjętym (wrzesień): – analiza wyników sprawdzianu w gimnazjum, analiza wyników szóstoklasistów z ukierunkowaniem do pracy w nowym roku szkolnym w gimnazjum (prezentacja); – analiza wyników gimnazjum w szkole ponadgimnazjalnej, prezentacja, analiza wyników gimnazjalistów z ukierunkowaniem do pracy w nowym roku szkolnym w szkole ponadgimnazjalnej. Wnioski z analizy stopnia opanowania czynności przez uczniów są prezentowane rodzicom w celu wspomaganie przez nich szkoły w realizacji zadań i zajęć dodatkowych. b) Prezentacja wyników badań próbnych – nauczyciele wskazują rodzicom mocne i słabe strony uczniów, proponując konkretne działania uczniów oraz obszary współpracy z rodzicami.
	B <i>W szkole lub placówce wykorzystuje się wyniki badań zewnętrznych i prowadzi badania wewnętrzne, odpowiednio do potrzeb szkoły lub placówki, w tym badania osiągnięć uczniów i losów absolwentów.</i>	
12. Zarządzanie szkołą lub placówką służy jej rozwojowi	D <i>Zarządzanie szkołą lub placówką koncentruje się na nauczaniu, nauczaniu i uczeniu się oraz zapewnieniu odpowiednich do realizacji tych zadań warunków. Zarządzanie szkołą lub placówką sprzyja indywidualnej i zespołowej pracy nauczycieli oraz doskonaleniu zawodowemu. Ewaluacja wewnętrzna jest przeprowadzana wspólnie z nauczycielami. W procesie zarządzania na podstawie wniosków wynikających z nadzoru pedagogicznego, podejmuje się działania służące rozwojowi szkoły lub placówki.</i>	a) Uświadomienie rodzicom, jaki jest ich udział w prowadzonej ewaluacji wewnętrznej. b) Informowanie rodziców o wnioskach i rekomendacjach wynikających z wewnętrznego nadzoru pedagogicznego. c) Pozyskiwanie od rodziców opinii na temat bazy materialnej szkoły. d) Określenie możliwości wsparcia w zakresie wzbogacania bazy.
	B <i>Zarządzanie szkołą lub placówką prowadzi do podejmowania nowatorskich działań, innowacji i eksperymentów. Zarządzanie szkołą lub placówką sprzyja udziałowi nauczycieli i innych pracowników szkoły lub placówki oraz uczniów i rodziców w procesie podejmowania decyzji dotyczących szkoły lub placówki. Dyrektor podejmuje skuteczne działania zapewniające szkole lub placówce wspomaganie zewnętrzne odpowiednie do jej potrzeb.</i>	

² Dotyczy sprawdzianu przeprowadzanego w ostatnim roku nauki w szkole podstawowej, w klasie VI ogólnokształcącej szkoły muzycznej I stopnia oraz w klasie III ogólnokształcącej szkoły baletowej.

³ Dotyczy egzaminu przeprowadzanego w ostatnim roku nauki w gimnazjum, w klasie III ogólnokształcącej szkoły muzycznej II stopnia, w klasie III ogólnokształcącej szkoły sztuk pięknych oraz w klasie VI ogólnokształcącej szkoły baletowej.

Poniżej proponujemy scenariusz spotkania z rodzicami planowanego we wrześniu jako pierwsze zebranie w nowym roku szkolnym. Nasza propozycja jest oparta na wykorzystaniu prezentacji.

► **Prezentacja na spotkanie z rodzicami – wrzesień (propozycja)**

› **Slajdy:**

1. Koncepcja pracy szkoły.

2. Podstawowe dokumenty wewnętrznej szkoły:

- a) statut szkoły ze szkolnym systemem oceniania,
- b) program wychowawczy szkoły,
- c) program profilaktyki szkolnej.

3. Kalendarz roku szkolnego:

- a) spotkania z rodzicami,
- b) kalendarz monitorowania osiągnięć uczniów (badania na wejściu, badania – egzaminy próbne, ogólnopolskie sprawdziany przygotowywane przez np. OBUT, OPERON, WSiP, egzaminy zewnętrzne), w tym również konferencje klasyfikacyjne,
- c) propozycje dni wolnych od zajęć dydaktycznych,
- d) ferie, zimowa i wiosenna przerwa świąteczna, dni wolne (święta państwowe), wakacje,
- e) oferta zajęć dodatkowych i wyrównawczych.

4. Szkolny system oceniania – podstawowe pojęcia:

- a) zasady planowania dydaktycznego (od PP do wymagań),

b) system oceniania – wyjaśnianie pojęć: stopień, ocena szkolna (komentarz), informacja zwrotna, sposoby sprawdzania i oceniania,

c) wykorzystanie wymagań i zasad analizy osiągnięć uczniów, oceny szkolnej (komentarza), informacji zwrotnej w planowaniu rozwoju ucznia,

d) rola komentarza w rozwoju ucznia oraz możliwości poprawy oceny, wskazanie kierunków współpracy z rodzicami w zakresie możliwości efektywniejszego uczenia się dziecka, zauważenie postępu.

5. Organizacja szkolnej współpracy (zgody, deklaracje, itp.).

6. Prezentacja strony internetowej szkoły.

Szczegółowe propozycje do slajdów przedstawiających szkolny system oceniania – podstawowe pojęcia:

Zasady planowania dydaktycznego (od podstawy programowej do wymagań):

- podstawa programowa to dokument państwowy, który zawiera wykaz celów kształcenia, czyli opisuje, co każdy uczeń po zakończeniu danego etapu powinien umieć;
- nauczyciel zgodnie z podstawą programową opracowuje wymagania, na podstawie których formułuje oceny szkolne uczniów.

System oceniania – wyjaśnianie pojęć: stopień, ocena szkolna (komentarz), informacja zwrotna, sposoby sprawdzania i oceniania:

- **stopień szkolny** to informacja o poziomie opanowanych przez uczniów czynności,
- **ocena szkolna**: stopień + komentarz.

W ocenianiu osiągnięć ucznia stosujemy ocenę szkolną, składającą się ze stopnia – opisującego poziom opanowanych umiejętności oraz komentarza (pisemnego lub ustnego);

• **komentarz** zawiera informacje:

- jakie czynności uczeń opanował,
- jakich czynności uczeń nie opanował lub opanował słabo,
- jakie działania powinien uczeń podjąć, aby nauczył się tego, czego nie opanował lub opanował słabo.

- **informacja zwrotna** to komentarz, który wskazuje: jakie czynności uczeń opanował, jakich czynności uczeń nie opanował lub opanował słabo, jakie działania powinien uczeń podjąć, aby nauczył się tego, czego nie opanował lub opanował słabo.

• **sposoby sprawdzania i oceniania:**

Metody ustne (ustne sprawdzanie wiadomości ucznia):

- odpytywanie (seria pytań nauczyciela dotyczących wybranego zakresu treści kształcenia oraz ustne odpowiedzi ucznia),
- opowiadanie ucznia (wielozdaniowa wypowiedź ucznia przedstawiająca jego wiedzę na określony temat; może mieć fabułę, akcję, ale częściej jest odtworzeniem informacji z podręcznika lub uzyskanej podczas lekcji),
- odpowiadanie na pytanie zadane przez nauczyciela (jedno- lub kilkuzdaniowa wypowiedź ucznia, przedstawiająca jego wiedzę na określony temat – pytanie nauczyciela).

Metody pisemne (prace pisemne):

- wypracowanie (pisemna praca ucznia o wysokiej samodzielności, spójności i dbałości redakcyjnej), zapowiadane z minimum tygodniowym wyprzedzeniem,
- sprawdzian (zbiór kilku, kilkunastu pytań sprawdzających szczegółowe wiadomości lub umiejętności ucznia), zapowiadany z minimum tygodniowym wyprzedzeniem; formą sprawdzianu mogą być testy pisemne (zbiór zadań przeznaczonych do rozwiązania w toku jednego zajęcia szkolnego, reprezentujących wybrany zakres treści kształcenia w taki sposób, by z ich wyników można wnioskować o poziomie opanowania tej treści),
- kartkówka (zbiór kilku pytań sprawdzających szczegółowe wiadomości lub umiejętności ucznia); obejmuje zakres ostatnich trzech lekcji, zajęć.

Metody praktyczne (wykonywanie prac praktycznych):

- zadania nisko symulowane (wykonywanie działań praktycznych w warunkach zbliżonych do sytuacji naturalnych, np. w pracowni),
- zadania wysoko symulowane (wykonywanie działań praktycznych w sytuacji umownej, np.: inscenizacje, symulacje komputerowe, modele, diagramy),
- projekty uczniowskie.

Wykorzystanie wymagań i zasad analizy osiągnięć uczniów, oceny szkolnej (komentarza), informacji zwrotnej w planowaniu rozwoju ucznia:

Etapy organizacji procesu kształcenia	Charakterystyka
Wymagania (formułowane przez nauczyciela, cele lekcji)	Opierając się na podstawie programowej, nauczyciel formułuje wymagania, które opisują, czego uczeń powinien się nauczyć na danym etapie kształcenia. Wymagania te stanowią cele poszczególnych zajęć i powinny być prezentowane przez nauczyciela na początku każdego zajęcia.
Sprawdzanie i ocenianie (sposoby sprawdzania i oceniania)	Wymagania są sprawdzane z wykorzystaniem metod opisanych w szkolnym systemie oceniania.
Analiza osiągnięć uczniów (ocena szkolna z komentarzem lub informacja zwrotna)	Opisując osiągnięcia szkolne uczniów, nauczyciele stosują ocenę szkolną zawierającą komentarz lub informację zwrotną – powinny one stanowić początek planowania rozwoju ucznia.
Planowanie rozwoju ucznia	Uczeń powinien wykorzystać zawarte w komentarzu oceny lub informacji zwrotnej propozycje działań doskonalących i /lub wyrównujących szanse edukacyjne (mocne strony ucznia i problemy edukacyjne).

Kolejne slajdy:

rola komentarza w rozwoju ucznia oraz możliwości poprawy oceny, wskazanie kierunków współpracy z rodzicami w zakresie możliwości efektywniejszego uczenia się dziecka, zauważenie postępu.

Uwaga: Przydatne jest zamieszczenie przykładów komentarza w ocenie szkolnej i wyjaśnienie rodzicom, w jaki sposób uczeń powinien wykorzystać zawarte w nim informacje.

Mamy nadzieję, że zaprezentowane materiały będą pomocne w pracy z rodzicami. Liczymy na Państwa aktywność i zachęcamy do zaprezentowania Państwa pomysłów dotyczących współpracy z rodzicami w przybliżeniu im wymagań. Swoje pomysły możecie Państwo przesyłać pod adresem e-mail: forum@womkat.edu.pl.

Członkowie Klubu Q Jakości (autorzy artykułu): Małgorzata Sokół jest dyrektorem ZSO nr 3 w Sosnowcu, Magdalena Leśniak jest dyrektorem SP nr 19 w Sosnowcu, Małgorzata Mike jest dyrektorem SP nr 6 w Sosnowcu, Krystyna Błaziak jest dyrektorem ZSO nr 13 w Sosnowcu; Cezary Lempa jest konsultantem w RODN „WOM” w Katowicach.

NIECH W SZKOLE BĘDZIE POMARAŃCZOWO!

STANISŁAW BORTNOWSKI, WIOLETTA STACHURA

O pomyśle na artykuł zdecydował przypadek, a ściślej moja potrzeba zwiedzania wystaw. O Pomarańczowej Alternatywie coś słyszałem, we Wrocławiu odkryłem maleńkie figurki miłych stworków, ale w okresie stanu wojennego nie byłem świadkiem żadnej studenckiej akcji. Zobaczywszy w Krakowskim Centrum Kultury w Rynku ekspozycję poświęconą „Krasnalom wiecznie żywym”, wjechałem luksusową windą na pierwsze piętro galerii i zrobiło mi się POMARAŃCZOWO.

Twórcą ruchu Pomarańczowej Alternatywy był wrocławski student Waldemar „Major” Fydrych. Wpadł na szalony pomysł, aby władzę socjalistyczną zwalczać przez organizowanie happeningów. Kolorowe baloniki przeciw czołgom – to idea zwirowana w czasach ponurego, a często bestialskiego tłumienia swobody obywatelskiej.

Pierwszy krok Fydrycha, wymyślony podczas strajku studenckiego w 1981 r., polegał na rysowaniu na murach domów małych krasnali. Postacie z bajek malowano na plamach farby, którą Służby Bezpieczeństwa zamazywały hasła wolnościowe. Fydrych określał te działania jako sztukę taktyczną – tezą był napis, antytezą – plama, syntezą – krasnoludek. Kolor pomarańczowy też stanowił syntezę dwu kolorów w ówczesnej rzeczywistości dominujących: czerwonego, czyli koloru partii komunistycznej, oraz żółtego – koloru Kościoła katolickiego. Ponadto był aluzją do filmu *Mechaniczna pomarańcza* Kubicka, a także do koloru Holandii, w której rozwijały się ruchy hipisowskie.

Wrocławski ruch szybko ogarnął studencką Polskę, w tym Warszawę, Kraków, Łódź czy Lublin. Pomysły się

zwielokrotniały i tak niezrozumiały dla rządzących niepoważny protest – nie protest zaczął ogarniać różne dziedziny rzeczywistości.

Wyśmiewano pompatycznie obchodzone rocznice, konwencję świąt tematycznych, powszechną obecność milicji we wszystkich dziedzinach życia, niedobory w sklepach. I była podwójna alternatywa – zarówno dla władzy, jak i dla opozycji. Wpisując się w działalność ruchów wolnościowych, jednocześnie budziła wśród strajkujących mieszane uczucia, bo była jej zdaniem zbyt niepoważna – pisze, komentując wystawę dziennikarz Ryszard Kozik.¹

Kuratori: Natalia Żak i Katarzyna Jagodzińska w wywiadzie tak się na temat ruchu wypowiadają: *O Pomarańczowej Alternatywie możemy mówić zarówno w kontekście historycznym, socjologicznym, jak i z perspektywy historii sztuki czy teatru. I w tej ilości punktów odniesienia również tkwi jej wartość. Jeden z podstawowych problemów, z jakim musiałyśmy się zmierzyć przy konstruowaniu tej wystawy, wynikał z tego, że Pomarańczowa Alternatywa zasadzała się na działaniach happeningowych, wydarzeniach z natury efemerycznych, przypisanych do ulicznego pejzażu. Pojawiała się więc kwestia, jak opowiedzieć o PA w przestrzeni galerii, mając do dyspozycji tylko materiał dokumentacyjny.*²

Wystawa była oczywiście interaktywna. Prócz filmów i nagrań ważną rolę odgrywały rekwizyty, np. hełmy ZOMO, ale i makiety czołgów. Oczywiście na ścianach pojawiły się pomarańczowe krasnoludki. Widz otrzymał przestrzeń dla siebie: mógł np. malować skrzący, burzyć i budować zrobiony z kartonu symbol opresji – Pałac Kultury. Dla dzieci pojawiła się poma-

rańczowa ścieżka z paneli oraz tegoż koloru baloników. Ponadto kopie ulotek i gazetki.

W wywiadzie jedna z pań tak opisuje happening z Wrocławia z 1987 r. zatytułowany PRECZ Z U-PĄŁAMI: *Odbыл się w upalny letni dzień. Kilkunastu uczestników włożyło białe koszulki z namalowanymi literami – gdy wstawali w szyku, litery tworzyły napis: „Precz z upałami”. Grupa maszerowała ulicami miasta i co jakiś czas „przypadkowo” gubiła literę „u”, dzięki czemu powstawał niezwykle wymowny napis: „Precz z pałami”. Gdy w okolicy zjawiała się nysa milicyjna, litera „u” wracała do szeregu. Zabawa w chowanego z milicją trwała około 40 minut. Po tym czasie uczestnicy happeningu zostali zatrzymani.*³

Oto kilka przykładów różnych akcji.

- *Jerzy Urban idolem wszystkich kobiet w Polsce* (Urban był rzecznikiem rządu, a jego kłamliwe konferencje prasowe nazywano propagandą goebelsowską).
- *Dzień Tajniaka* (rozdawano milicjantom kwiaty).
- *Rewolucja Krasnoludków* (zgromadziła we Wrocławiu 10 tysięcy studentów. Wznoszono hasła: *Chcemy śmieszka, nie Wojcieszka! Jaruzelski – Smok Wawelski*. Pod gmachem bezpieczeństwa rozdawano pomarańczowe cukierki).
- *Kto się boi papieru toaletowego?* Pytanie brzmiało: *Czy papier toaletowy (którego nie było w sklepach) jest sprzymierzeńcem czy wrogiem rewolucji światowej?*

Fydrych napisał także *Manifest Surrealizmu Socjalistycznego*, a w nim komentarz do rzeczywistości: *Przecież cały świat jest dziełem. Już pojedynczy milicjant na ulicy to dzieło sztuki!*

Ponieważ nie ma rewolucji bez krasnoludków, a poczucia humoru i dystansu do siebie nigdy za wiele, pomyślałem: niech Pomarańczowa Alternatywa zagości na lekcjach języka polskiego. Cele widzę następujące.

Po pierwsze: warto od czasu do czasu zaśmiać się z siebie jako bel-fra i przede wszystkim z przedmiotu

¹ R. Kozik: *Krasnale wiecznie żywe*. „Gazeta Wyborcza” 22 lipca 2011, Kraków.

² Tamże, rozmawiał R. Kozik.

³ Tamże.

nauczania, czyli z literatury. Kultura śmiechu zawsze była obecna w życiu codziennym i artystycznym dawnych wieków. Nawet w czasach średniowiecza ludowi wolno było w określonym dniu parodiować poważne święta kościelne i delikatnie znieważać księży. W Polsce karnawałową wersję świata prezentowała Rzeczpospolita Babińska (w muzeum Jana Kochanowskiego w Czarnolasie można oglądać ekspozycję poświęconą specyficznej grze słownej, która objęła nawet ... parlament. Parodiował sam siebie!). Staropolska groteska *Z chłopca król* opowiadała o wesołym towarzystwie, które przebrało chłopca za króla, by zeń dworować. Echa tej groteski można odnaleźć w *Balladynie* Słowackiego.

Po drugie: historia literatury i kultury zna takie zjawiska, jak kabaret i takie formy wypowiedzi, jak parodia czy stylizacja, trzeba więc do nich nawiązywać, ucząc na lekcjach języka polskiego dowcipnej zabawy bez złośliwości. Okazją mogą być *prima aprilis*, 6 grudnia, czyli Mikołaj, studniówki, święto klasy. Warto je ustanowić, co uczyniła kiedyś w Kwidzynie klasa, w której byłem wychowawcą. Specjalny regulamin regulował zasady wzajemnego postępowania nauczyciela i uczniów.

Po trzecie: relaks rozładuje atmosferę wzajemnych niechęci, pozwala stronom zaprzyjaźnić się i odpocząć od często nieznośnego, nudnego i powtarzającego się rytuału lekcji z języka polskiego.

Po czwarte: nie będzie czwartego argumentu, gdyż armaty już wystrzeliły. Robię aluzję do anegdoty o Napoleonie, który ponoć przeciął żądania oficerów krótkim: *Nie będziemy strzelać, bo po pierwsze nie mamy armat. Koniec dyskusji. Rozejść się.*

Oto kilka moich propozycji polonistycznych gier, które można – ale to nie jest warunek konieczny – poprzedzić informacją o Pomarańczowej Alternatywie lub innych happeningach artystów.

➤ *Chcemy, by uczył nas profesor Pimko! Niech ogłosi konkurs na najbardziej wazeliniarskie zadanie poświęcone najwspanialszemu poecie polskiemu – Juliuszowi Słowackiemu! My*

wszyscy, pilni uczniowie, zasluchani w melodyjny wiersz, wielbimy Julka, gdyż jego srebrna lira nas zachwyca! Brawo Słowacki! (lub inny poeta czy pisarz, którego dzieło klasę znudziło).

- *Dzień Grafomana* (każdy uczeń grafomani, biorąc wzór z *Trędowatej* albo ... Grocholi).
- *Dzień reklamy pod hasłem: „Drap się w prawe ucho, pij pepsi, a będziesz szczęśliwy”.*
- *Skracanie „Trylogii”* (uczniowie montują stronę tekstu, łącząc dowcipnie wybrane cytaty).
- *Odbieranie nagrody Nobla Sienkiewiczowi (Rejmontowi, Miłoszowi, Szymborskiej, ale także Curie-Skłodowskiej)* (uczniowie udowadniają na wybranych przykładach, że utwory Noblistów i wynalazki naukowe są bez sensu).
- *Sesja plastyczna: „Rysujemy i ubieramy Krasnali!”* Pomarańczowa Alternatywa wkracza na lekcje plastyki (zajęcia wspólne).

Zadanie domowe: *Lekcja poświęcona głupstwu* (taki temat zadał uczniom IV Liceum im. Tadeusza Kościuszki Krakowie mój student, obecnie reżyser Adam Sroka. Uczniowie napisali świetne teksty, które gdzieś mi się zawieruszyły)...

Każda alternatywa⁴ dla nudy na lekcji (nie tylko pomarańczowa) jest pożądana. Co nie oznacza oczywiście, że atrakcyjność lekcji jest jedynym miernikiem jej wartości. Jednak to właśnie te inne, dziwne, „odjechane” lekcje pozostają w pamięci uczniów, a przy odrobinie szczęścia – również wiadomości czy umiejętności kształcone na nich.

Nie boję się zgrywy na lekcjach. Nie unikam śmiechu. Zresztą nie tylko na lekcjach – żart, parodia, groteska świetnie sprawdzają się także podczas programów artystycznych „ku czci”, czyniąc je odrobinę strawniejszymi dla widzów i artystów.

Oto kilka propozycji, przykładów twórczości mojej i moich uczniów.

❑ Lekcja dziennikarska poświęcona tytułowaniu i podziałowi tekstu.

1. *Tytuł to swoista reklama artykułu, tekstu. Może zachęcić lub zniechęcić do czytania. Nadajemy nowe, bardziej chwytliwe tytuły lekturom.*
2. *Lid, podobnie jak tytuł, ma przyciągnąć uwagę czytelnika, zaintrygować, sprokować do przeczytania. Redagujesz „Gazetę Piekelną”. Zapowiedz lub zatytułuj znane z historii lub kultury wydarzenia w sposób agresywny, atakujący czytelnika i jego przyzwyczajenia. Dostosuj wypowiedź do typu gazety, jaką redagujesz.*

Oto garść wypowiedzi uczniowskich:

- *Dramatyczny finał akcji Heroda – nie udało się!*
- *Kolejny błysk geniuszu Nerona – chrześcijanie na właściwym miejscu!*
- *Niech żyją krucjaty! – coraz więcej ofiar: wielu rycerzy nie wróci z Jerozolimy już nigdy!*
- *Hiroshima i Nagasaki – prosimy o jeszcze!*
- *Konkurs na człowieka dwudziestego stulecia już prawie rozstrzygnięty – Adolf Hitler nadal liderem!*

Dość spontaniczna (i kontrowersyjna) zabawa z relatywizmem ocen stała się jednak źródłem późniejszej – już zupełnie serio – refleksji nad językiem gazet. Wywołała dyskusję o rzetelności dziennikarskiej, bezstronności, oddzielaniu ocen od faktów, praktykach tabloidów posługujących się właśnie prowokacją i sensacją. Zaproponowana zabawa z „Gazetą Piekelną” może być punktem wyjścia do wybranej tematyki – czy to z dziedziny języka gazet, czy też etyki dziennikarskiej (odpowiedzialność za słowo, formułowanie sądów itd.)

⁴ Autorką tej części tekstu jest Wioletta Stachura.

► Słownictwo.

To bardzo wdzięczny dział nauki o języku, raczej lubiany przez uczniów. Moim podopiecznym autentyczną frajdę sprawiło tworzenie własnych słów. Proponowane zabawy mogą też pojawić się jako zadanie do lektury wierszy Białoszewskiego, fragmentów *Dzienników gwiazdowych* Lema czy pomysłów Karakuliambro z *Listów z fiołkiem* Gałczyńskiego.

Wersja 1: *Może Lem, może Białoszewski – możesz i Ty. Wymyśl własne słowa, nazwy dla typów uczniowskich występujących w naszej szkole. Systematyka może odwoływać się do wzorców łacińskich lub być w pełni rodzima. Jeśli czujesz się na siłach, do typu dopisz definicję.*

Przykłady pomysłów uczniów:

- *Tępotą unicatą* – tępotą bynajmniej nie unikatowa, ale unikająca – wszystkich form wysiłku intelektualnego;
- *Stukacz niepospolity* – gatunek na wymarcu, miłośnik wszelkich prac fizycznych polegających na stukaniu, kuciu, wkuwaniu, zakuwaniu, ryciu;
- *Hip-hopel* – średnio zrównoważony miłośnik mocnych bitów;
- *Blondina maxima* – miłośniczka chemii i czystej biologii.

Wersja 2: *Może Lem, może Białoszewski – możesz i Ty. Wymyśl nazwy dla znanych Ci typów nauczycieli. Systematyka może odwoływać się do wzorców łacińskich lub być w pełni rodzima. Jeśli czujesz się na siłach, do typu dopisz definicję.*

- *Avansus permanentus* – nauczyciel, który musi być tfu!rczy (moje ulubione!);
- *Stihl – Lehrer* – nauczyciel-piła;
- *Nauczyciołek* (zasłyszane przez uczniów, nieoryginalne, ale udane).

Uczniowskie pomysły z lekcji zostały rozwinięte na warsztatach teatralnych o bardziej wyczerpujące omówienia i ramową fabułę pokazu mody skrzyżowanego z prezentacją systematyki typów uczniowskich i nauczycielskich (ekosystemu szkolnego). Powstały program wykorzystaliśmy na akademii „ku czci” z okazji DEN. Oto jak uczniowie zapowiedzieli przegląd ga-

tunków edukujących: *Gatunki edukujące znajdują się na liście gatunków zagrożonych Ministerstwa Edukatorstwa Nawiedzonego. Minister tegoż resortu złożył niedawno w sejmie propozycję ustawy, w której postuluje, aby przed każdą pierwszą lekcją gatunki edukowane obowiązkowo poddawane były zabiegom egzorcyzmowania, a edukatorzy odbywali krótką terapię psychologiczną. Minister zaproponował również, aby na początku każdego roku szkolnego edukatorzy odbywali szkolenie w zakresie nawiedzeń i opętań, tak iżby mieli świadomość, z kim tak naprawdę pracują. Niecierpliwie czekamy na zatwierdzenie tejże ustawy, a tymczasem zapraszamy na pokaz.*

A tak scharakteryzowali jeden z ginących gatunków nauczycieli:

„Mater nostra” albo „Pater noster” – ten drugi zdecydowanie rzadszy. Czuły, opiekuńczy, pobłażliwy, po rodzicielsku wyrozumiały dla swoich uczniów. Sukcesy pociech traktujący jak najwyższą nagrodę, oddany pracy do tego stopnia, że w gabinecie za zasłonką ma składane łóżko polowe, by móc wykonać wszystkie polecenia dyrekcji i załatwić wszystkie sprawy wychowanków. Konsekwentnie realizuje ideę: Szkoła to Twój drugi dom. Czasem tak konsekwentnie, że nie ma już własnego. Na wymarcu, już częściowo kopalny. Ulubiony film: „Park Jurajski”.

Grono pedagogiczne zazwyczaj i tak łaskawe dla uczniów podejmujących wysiłek udziału w programie dla nauczycieli, tym razem miało szczerą radość z dowcipnych, czasem ostrych komentarzy, parodii i groteski opisującej życie szkolne – jak łatwo przecież parodii się poddaje.

► Kształcenie form wypowiedzi pisemnej

Im temat bardziej zwariowany, tym większa pewność, że nie ma opracowania w Internecie i tym ciekawiej uczniom formułować wypowiedź. Stąd dość nietypowe tematy prac pisemnych, tych konstruowanych na lekcji i tych domowych:

► Przemówienie:

1. *Pragniemy anglicyzacji – polski jest za trudny!* – przemówienie gospodarza klasy skierowane do polonisty.

2. *Niech żyje kultura McDonald's!* – przemówienie z okazji otwarcia dziesięcioletniej restauracji w naszym kraju.
3. *Antygona* (Borowicz, Zbyszko z *Bogdańca, Jagienka, Danuśka, Ligia, Mały Książę, Cześnik, Rejent, Papkin* – itd. – do wyboru) *musi odejść!* – przemówienie do zespołu polonistów szkolnych o wycofanie wybranej lektury z listy lektur.

► Pisma urzędowe:

1. *Napisz podanie z prośbą o przyjęcie do pracy w Urzędzie do Spraw Dziwnych. Podaj jak najdziwniejszą motywację swojej prośby.*
2. *Napisz podanie o przyjęcie do Szkoły Mistrzostwa Sprytnego, uzasadnij, dlaczego chcesz w niej kontynuować naukę.*
3. *Napisz petycję do UM o nadanie nowej ulicy imienia Harrego Pottera. Uzasadnij swoją prośbę.*
4. *Napisz życiorys szczura (lwa, tchórza, sowy, lisa itp.) ze szczególnym uwzględnieniem osiągnięć przypisywanych mu (jej) przez bajki – lekcja po omówieniu bajek Krasickiego lub innych.*

► Ogłoszenie:

Zostań autorem najoryginalniejszego ogłoszenia!

Temat pojawił się po omówieniu *Ogłoszeń drobnych* Szymborskiej (u noblistki m.in. *UCZĘ milczenia we wszystkich językach; POTRZEBNA osoba do oplakiwania starców*). Powstały ogłoszenia zachowujące formułę tego typu wypowiedzi, ale zupełnie „pomarańczowe” w treści, np.:

- *Szukam sensu – sensat;*
- *Bicze z piasku, gruszki na wierzbie, niebieskie migdały – promocja! – ekipa rządząca;*
- *Adopcja płodów rolnych (!) – minimum formalności, tel.....*

► Schemat argumentacyjny

Okolorozprawkowe ćwiczenia argumentowania bywają nudne. W różnych podręcznikach do nauki o języku można spotkać propozycje słownictwa wykorzystywanego do tworzenia argumentacji lub wręcz gotowe schematy. Na jednych z zajęć wykorzystałam taki gotowy schemat, aby uczniowie... udowodnili istnienie krasnoludków

(kolejny „pomarańczowy” temat). M.in. powstała taka praca:

Mogłoby się wydawać, że krasnoludki nie istnieją, bo przecież nikt ich nie widział. W istocie jednak pełno ich w baśniach i o ich istnieniu przekonane są dzieci. Poważne argumenty przemawiają za tym, że bez krasnoludków nie ma prawdziwego dzieciństwa. Zwróćmy również uwagę na to, że mleko samo nie

kiśnie, a grzywy nie wiążą się koniom same. Wniosek nasuwa się sam: krasnoludki są wśród nas!

Udowadniać można różne rzeczy i zjawiska, np.:

- że ziemia jest płaska (nie będą z tym mieli problemu miłośnicy Pratchetta i Świata Dysku),
- że szkoła jest niepotrzebna (z największą ochotą),

- że rodzeństwo niszczy w nas indywidualność (odbiera wolność),
- że Antygona (Mały Książę) była (był) psychicznie chora (chory),
- że totalitaryzm to przyjazny człowiekowi system,
- że kary cielesne powinny wrócić do szkoły, itd.

Dr Stanisław Bortnowski jest emerytowanym nauczycielem akademickim Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz autorem wielu podręczników i opracowań metodycznych dla nauczycieli języka polskiego. Wioletta Stachura jest nauczycielką języka polskiego w Zespole Szkół nr 1 w Żaganiu. Od 14 lat prowadzi teatr szkolny.

Z nowej oferty RODN „WOM” w Katowicach na rok szkolny 2013/2014

■ WARSZTATY KOMERCYJNE:

- Film i fotografia jako środki dydaktyczne w nauczaniu j. polskiego w szkole podstawowej i gimnazjum
- Podstawy tworzenia animacji poklatkowych
- Sposoby dokumentowania efektów pracy metodą projektu (również projektów gimnazjalnych)

Kontakt: Iwona Kruszewska-Stoły, tel. (32) 203 66 40
e-mail: ika@womkat.edu.pl

- Mapy myśli
- Galeria obrazów na stronach WWW

Kontakt: Maria Wilk, tel.: (32) 203 78 46
e-mail: mw@womkat.edu.pl

■ KURSY DOSKONALĄCE:

- Choreoterapia a holistyczny rozwój człowieka
- Tańcz, rysuj, graj i żyj radośnie

Kontakt: Renata Stanek-Kozłowska
tel.: (32) 259 98 35, w. 217
e-mail: rsk@womkat.edu.pl

- Bibliotekarz jako broker informacji
- Kulturotwórcza rola biblioteki szkolnej

Kontakt: Aldona Ferdyn
tel.: (32) 203 59 67, w. 201
e-mail: aferdyn@womkat.edu.pl

Redakcja „Forum Nauczycieli”

zaprasza do współpracy i do dzielenia się uwagami
o zamieszczanych w piśmie artykułach.

Propozycje artykułów możecie Państwo przysyłać pocztą (wydruk i CD)
lub pocztą elektroniczną pod adresem: forum@womkat.edu.pl

Przypominamy, że na stronie RODN „WOM” (www.womkat.edu.pl)
znajduje się forum dyskusyjne.

BEZPIECZEŃSTWO NA LEKCJACH WYCHOWANIA FIZYCZNEGO¹

MAŁGORZATA OSTROWSKA

Wypadkowość a zaniedbania pedagogiczne

Wypadkowość w aspekcie zaniedbań pedagogicznych wiąże się ze wszelkimi błędami merytorycznymi występującymi w działaniach nauczyciela jako centralnej postaci organizującej proces szkolnego kształcenia i wychowania.

Według A. Olszowskiego² główne przyczyny wypadków na lekcjach wychowania fizycznego powstałe z winy nauczyciela to:

➤ **Słaba organizacja zajęć.** W przypadku zajęć lekcyjnych i pozalekcyjnych odpowiedzialność za bezpieczeństwo ćwiczących obejmuje czas od momentu przyścia na zajęcia do chwili opuszczenia zajęć. Należy zatem prze-myśleć i konsekwentnie egzekwować zasady przychodzenia na zajęcia, prze-bywania w szatni, przychodzenia na miejsce ćwiczeń, wychodzenia z miejsca ćwiczeń do szatni i przechodzenia do innych zajęć. Na drodze do miejsca zajęć i w drodze powrotnej notuje się bowiem wiele nieszczęśliwych wypadków.

Ponadto do najczęściej powtarzanych błędów w organizacji zajęć należą:

- przypadkowy podział uczniów na zespoły lub brak takiego podziału w ogóle,
- rozmieszczenie ćwiczących zbyt blisko ścian, kaloryferów i innych

przeszkód na sali lub boisku (szczególnie niebezpieczne przy grach i zabawach oraz grach sportowych),

- nieprzemyślany sposób przenoszenia przyborów i przyrządów,
- brak lub zła ochrona przy ćwiczeniach trudnych i niebezpiecznych,
- złe przygotowanie do zajęć sprzętu, przyrządów i obiektów,
- brak przeglądu przyborów, przyrządów pod kątem ich niezawodności w każdej sytuacji,
- brak dyscypliny³.

➤ **Słaba znajomość uczniów.** Pełne zapewnienie bezpieczeństwa ćwiczącym nie jest możliwe bez wszechstronnego ich poznania. Diagnoza jednostkowa powinna mieć nie tylko charakter statyczny, ale przede wszystkim dynamiczny. Powinniśmy więc ćwiczącego poznać nie tylko w zakresie poziomu jego rozwoju somatycznego i motorycznego, predyspozycji i upodobań, ale także mechanizmów zachowań, sposobów reakcji, progów lęku, ryzyka i odwagi. W tej materii najczęściej tkwią przyczyny zachowań i reakcji powodujących powstawanie wypadków. Potrzebna jest permanentna i wnikliwa obserwacja ćwiczącego, zwłaszcza w sytuacjach nietypowych, nieznanach, w trakcie ćwiczeń o złożonej strukturze, podczas których istnieje wiele alternatywnych sposobów rozwiązania zadania ruchowego.

➤ **Nieprzestrzeganie obowiązujących przepisów.** Przyczyną zagrożenia bezpieczeństwa ćwiczących na zajęciach lekcyjnych i pozalekcyjnych może być także nieznanostwo bądź też nieprzestrzeganie obowiązujących przepisów lub przyjętych w tym zakresie ustaleń.

Do naczelných obowiązków nauczyciela należy stosowanie wszelkich dostępnych środków zapobiegających wypadkom, a w szczególności:

- organizowanie odpowiednich warunków zajęć i stosowanie przepisów bezpieczeństwa związanych z realizacją poszczególnych ćwiczeń,
- zapewnienie wzorowej dyscypliny na zajęciach i uświadomienie uczniom niebezpieczeństwa wynikającego z nieprzestrzegania poleceń oraz regulaminów bądź instrukcji korzystania z urządzeń sportowych i regulaminów gier sportowych,
- systematyczne kontrolowanie stanu urządzeń i sprzętu sportowego, natychmiastowe usuwanie z użytku sprzętu uszkodzonego (mimo znanej sytuacji materialnej szkół),
- zwracanie uwagi na stan nawierzchni boiska sportowego, bieżni oraz skoczni lekkoatletycznej, a w razie potrzeby powodowanie niezwłocznego usuwania zauważonych usterek⁴.

Dbając o bezpieczeństwo dzieci, o ich zdrowie i życie na zajęciach lekcyjnych i pozalekcyjnych, nauczyciel powinien przed lekcją, w czasie trwania lekcji i po jej zakończeniu czuwać nad uczniami, nie pozostawiając ich bez nadzoru⁵. Należy stworzyć możliwość monitorowania ćwiczącej młodzieży i dzieci, a w razie stwierdzenia określonych zagrożeń częściej przypominać obowiązujące przepisy i regulaminy. Prowadzący zajęcia powinni dobrze znać przepisy i ustalenia organizacyjne tych związków sportowych, których dyscypliny sportu wchodzi w zakres programu kultury fizycznej.

¹ Niniejszy tekst jest nawiązaniem do wystąpienia autorki na ogólnopolskiej konferencji pt. *Bezpieczeństwo na lekcjach wychowania fizycznego i szkolnych zawodach sportowych a odpowiedzialność nauczyciela*, która odbyła się 14 maja 2013 r. w Regionalnym Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Katowicach.

² A. Olszowski: *Bezpieczeństwo na zajęciach ruchowych*. W: *Metodyka wychowania fizycznego*. Red. T. Maszczak. AWF, Warszawa 1992, s.163.

³ S. Strzyżewski: *Proces wychowania w kulturze fizycznej*. WSiP, Warszawa 1986, s. 110.

⁴ J. Głuśniewska: *Bezpieczeństwo uczniów na lekcjach i zajęciach wychowania fizycznego*. „Lider” 2003, nr 9, s. 21.

⁵ *Metodyka wychowania fizycznego w reformowanej szkole*. Red. M. Bronikowski. Wydawnictwo eMPI2, Poznań 2002, s. 83.

Niezbędna jest też eliminacja błędów jeszcze przed rozpoczęciem samego procesu uczenia się. Należy zatem tak przygotować proces nauczania, aby już na wstępie usuwać czy znacznie ograniczać możliwości powstawania błędów. Im więcej doświadczenia i wiedzy posiada nauczyciel, tym łatwiej mu przewidzieć możliwości występowania błędów i tym staranniej dobierze on środki zaradcze. Wymaga to jednak nie tylko doświadczenia i wiedzy, ale również refleksji i przemyśleń jeszcze przed rozpoczęciem lekcji, a zatem starannego przygotowania się do niej od strony zapobiegania błędom technicznym⁶.

Nauczyciel wychowania fizycznego jest nie tylko osobą odpowiedzialną za bezpieczeństwo fizyczne uczniów, ale także opiekunem stymulującym równowagę psychologiczną grupy podczas zajęć dydaktycznych. Profilaktyka pedagogiczna jako działanie zapobiegające powstawaniu wypadków w szkole powinna obejmować nie tylko sferę dydaktyki, ale również cały obszar wychowania w sensie działań zabezpieczających i normujących sytuacje problemowe oraz niebezpieczne.

Wypadkowość a determinanty psychologiczne związane z osobowością ucznia

Analizując czynniki psychologiczne mogące mieć istotny wpływ na wypadkowość szkolną, na wstępie należy nadmienić, że w literaturze z zakresu teorii wychowania fizycznego i sportu szkolnego ta strona zagadnienia ujmowana jest dość ogólnikowo. Czynniki te bierze się pod uwagę, badając *wypadki z winy ucznia*. I tak S. Strzyżewski⁷ podaje dziesięć ważnych przyczyn wypadków powstałych z winy ucznia:

▶ **Brak dyscypliny podczas wykonywania poszczególnych ćwiczeń.** Uczeń nie respektuje wskazówek nauczyciela, bagatelizuje polecenia prowadzącego, starając się ćwiczyć według własnego uznania.

▶ **Przeżycia osobiste.** Kłopoty rodzinne, niepowodzenia szkolne, dłuższa choroba oraz skrajnie nadmierna

radość, ogólnie nie sprzyjają bezpieczeństwu ćwiczących.

▶ **Brak rozgrzewki.** Rozgrzewka podwyższa czynności procesów nerwowych, skraca dostosowanie się organizmu do optymalnego wysiłku, podnosi sprawność układu oddechowego, krążenia termoregulacji. Uczeń symulując rozgrzewkę lub wykonując ją niedbale, znacznie podnosi ryzyko wystąpienia określonego urazu.

▶ **Znużenie.** Obniżenie samokontroli, które wypływa ze znużenia, prowadzi do błędów, które mogą być przyczyną nieszczęśliwych wypadków.

▶ **Strach.** Trzeba pamiętać, że przysposobienie ćwiczących do sytuacji trudnych i niebezpiecznych w trakcie praktycznego działania, a nie teoretycznych rozwiązań, nie może mieć nic wspólnego z ryzykanctwem za wszelką cenę. Strach bowiem paraliżuje ruchy ćwiczącego, utrudnia właściwe wykonanie pewnych faz ruchowych, uniemożliwia pełną koncentrację uwagi oraz nie pozwala na obiektywną ocenę sytuacji.

▶ **Niehygieniczny tryb życia.** Wy różnić tu możemy: złe i nieregularne odżywianie, brak snu, przeciążenie dziecka pracą w szkole lub zbyt wielkimi obowiązkami domowymi. Wśród młodzieży starszej natomiast: nikotynizm, nadmierne spożywanie alkoholu, narkomania. Bez wątpienia fundamentalnym i najpoważniejszym skutkiem psychicznym każdego uzależnienia może być: utrata wartości moralnych, agresja i drażliwość, trudności w logicznym myśleniu, spowolnienie toku myślenia, brak wytrwałości w realizowaniu zamierzonych celów, trudności w nauce. Wymienione elementy wpływają pośrednio lub bezpośrednio na zwiększone ryzyko wypadkowości podczas zajęć wychowania fizycznego.

▶ **Pochopne lub nieprzemyślane ćwiczenia.** U dziecka pochopnego

niektóre czynności ruchowe nie są pod ścisłą kontrolą centralnego układu nerwowego. Stan taki sprzyja powstaniu wypadku.

▶ **Uprzedzenie do wykonania ćwiczenia.** Jeśli dziecko ma uprzedzenie do ćwiczenia, a ćwiczy jedynie pod presją nauczyciela, łatwo jest o wypadek.

▶ **Trema lub przedstartowa gorączka.** Ich objawem są mniej skoordynowane ruchy, pocenie się, drżenie mięśni i palców. Zadaniem nauczyciela będzie złagodzenie stanów przedstartowych m.in. przez odwracanie uwagi ćwiczącego od czekającego go wysiłku.

▶ **Brak znajomości zasad samoochrony.** Przed wypadkiem zabezpieczyć może ćwiczącego przede wszystkim umiejętność samoochrony. Umiejętności tej należy uczyć przed każdym trudniejszym ćwiczeniem.

Natomiast A. Olszowski⁸ wymienia następujące przyczyny wypadków z winy ćwiczącego:

- ▶ dowolność wykonania ćwiczenia,
- ▶ nieprzestrzeganie elementów prawidłowej percepcji, decyzji i działania,
- ▶ zmęczenie jako rezultat przeciążenia fizycznego i psychicznego.

Zachowania uczniów można analizować również poprzez pryzmat dwóch skrajnie przeciwstawnych postaw, tj. nadpobudliwości psychomotorycznej i bierności społecznej. Podstawowym objawem nadpobudliwości, najbardziej widocznym dla obserwatora i najczęściej podkreślanym w literaturze, jest nadruchliwość. Wyraża się ona w znacznie większej liczbie ruchów niż to się obserwuje u przeciętnego dziecka (ustawiczne kręcenie się, bieganie, skakanie, wychodzenie z ławki w klasie itp.), w zwiększonej szybkości i częstej zmianie zmienności ruchów (wrażenie ciągłego pośpiechu, zmiany pozycji, zmiany postępowania przy wykonywanych czynnościach) oraz

⁶ B. Czabański, C. Makutynowicz: *Teoria wychowania fizycznego z elementami teorii sportu*. WSP, Zielona Góra 1989, s. 127.

⁷ S. Strzyżewski: *Proces wychowania w kulturze fizycznej...*, s. 112 – 114.

⁸ A. Olszowski: *Bezpieczeństwo na zajęciach ruchowych...*, s. 172.

w wykonywaniu szeregu ruchów drobnych w obrębie własnego ciała⁹. Bierność społeczna prowadzi natomiast do unikania uczestnictwa w różnych formach aktywności. Uwarunkowana sytuacyjnie bierność społeczna jest związana z indywidualnym sposobem reagowania na doznawane trudności i niepowodzenia. Może ona przyjmować formę ucieczki z sytuacji trudnej oraz unikania uczestnictwa w różnych formach działania¹⁰.

Bierność społeczna, a co się z tym wiąże brak pożądanego ruchu i orientacji przestrzennej, może powodować sytuacje bliskie wypadkowi. Podczas gry zespołowej uczeń, np. z powodu braku własnej inicjatywy psychomotorycznej, stanowi przeszkodę (można na niego wpaść itp.) dla innych uczestników lekcji wychowania fizycznego. Zbyt duża hiperkineza natomiast powoduje dezorganizację czynności i brak pożądanego opanowania w trakcie uprawiania poszczególnych dyscyplin sportowych.

Należy również wspomnieć, że niekorzystnym zjawiskiem powodującym sytuacje zagrożenia może być także brak poczucia niebezpieczeństwa. Jest to determinant psychologiczny, wynikający ze zbyt dużej pewności siebie wychowanka. Dzieje się tak wówczas, gdy źródła poczucia bezpieczeństwa zaczynają się pojawiać w samym dziecku. Staje się ono stopniowo pod tym względem coraz bardziej wystarczające, a więc uniezależnia się od źródeł zewnętrznych¹¹. Zatem konglomerat osobowości uczniów wymaga wzmożonej uwagi oraz perspektywicznego podejmowania działań pedagogicznych ze strony prowadzącego zajęcia.

Przyczyny wypadków o charakterze technicznym

Zagrożenie bezpieczeństwa ćwiczących spowodowane warunkami technicznymi zaliczyć należy do najrzadziej występujących, chociaż badania przeprowadzone wśród nauczycieli wy-

chowania fizycznego dotyczące m.in. spełnienia wymogów bezpieczeństwa przyszkolnych obiektów sportowych świadczą o czym innym. Otóż zdaniem 51,3% respondentów przyszkolne obiekty sportowe odpowiadają wymogom bezpieczeństwa, zaś 48,7% respondentów uznało, że wymogów takich nie spełniają. Uzasadniając swoją negatywną ich ocenę, nauczyciele wymieniali najczęściej jako powód:

- złą nawierzchnię i złe usytuowanie boiska,
- zbyt małą salę, śliską podłogę, niezabezpieczone grzejniki i piece,
- mało stabilne bramki do piłki ręcznej,
- brak pomocniczych pomieszczeń na przyrządy,
- zdewastowaną i niepełną skocznnię lekkoatletyczną,
- niebezpieczną nawierzchnię ślizgawki przyszkolnej,
- niekonserwowane bieżnie,
- mało stabilne stojaki do skoku wzwyż¹².

W podobnym tonie wypowiada się na ten temat S. Strzyżewski: *Do przyczyn wypadków o charakterze technicznym zaliczymy także w pierwszym rzędzie nieprzygotowane należycie do zajęć obiekty sportowe, niedostateczne wyposażenie w sprzęt i ubiór ćwiczącego, zły stan lodu, tras narciarskich, tępe łyżwy, niedopasowane obuwie i ubiór, brak ochraniaczy itp.*¹³

Wskazówki metodyczne związane z funkcjami i wyposażeniem technicznym w pracy nauczyciela wychowania fizycznego przekazują również M. Sygit oraz A. i J. Kładni¹⁴. I tak ćwiczący w sali gimnastycznej powinni używać miękkich pantofli lub ćwiczyć boso. Upadek w czasie wykonywania ćwiczenia może powodować urazy. Dlatego wymagane jest, aby podłoga była łatwa do utrzymania w czystości. Należy wspomnieć też o wystających przedmiotach, do których zaliczają się drabinki ściennie i kraty trójdzielne, niekiedy ulokowa-

ne nieprawidłowo, tj. na szczytowych ścianach sali. Boiska i place sportowe powinny być orientowane w stosunku do stron świata: używane po południu – w zasadzie osiowo w kierunku N – S, używane przed południem – osiowo w kierunku W – E, tak aby promienie społeczne padały z boku walczących ze sobą drużyn. Szkolne boiska sportowe powinny mieć odpowiednią nawierzchnię. Według normatywów, ogólna powierzchnia boiska sportowego powinna wynosić w szkołach od 500 do 3500 m².

Aby uniknąć wypadków o charakterze technicznym, prowadzący zajęcia powinni m.in.:

- wykazywać stałą troskę o należyty stan urządzeń, przyrządów, przyborów i miejsc prowadzenia zajęć ruchowych, kontrolować ich stan,
- kontrolować przed zajęciami stan techniczny instalacji ułatwiających trening (wyciągi, plansze, zeskokki, maty, sprzęt pływający itp.),
- usuwać uchybienia w wyposażeniu obiektów treningu i ćwiczeń oraz zgłaszać (w razie konieczności pisemnie) braki wymagające naprawy,
- sprawdzać prawidłowość wyposażenia osobistego w sportach lub ćwiczeniach wymagających ochron osobistych oraz kompletności i właściwego doboru odzieży i obuwia¹⁵.

Nie należy zapominać, iż całe wyposażenie techniczne, a więc obiekt sportowy, przyrządy i przybory są wprawdzie pomocne i niezbędne w nauczaniu ćwiczeń, ale równocześnie w ich kształtach, funkcjach założonych, materiale, z którego je zrobiono, tkwi stałe niebezpieczeństwo spowodowania urazów i kontuzji. Nauczyciel powinien zwracać szczególną uwagę na stan sprawności technicznej podstawowych zestawów niezbędnych do zapewnienia realizacji procesu kształcenia, w szczególności zaś:

⁹ H. Nartowska: *Dzieci nadpobudliwe psychoruchowo*. PZWL, Warszawa 1972, s. 14.

¹⁰ Z. Skorny: *Proces socjalizacji dzieci i młodzieży*. WSiP, Warszawa 1987, s. 169.

¹¹ S. Mieszański: *O przymusie i dyscyplinie w klasie szkolnej*. WSiP, Warszawa 1997, s. 65.

¹² A. Olszowski: *Bezpieczeństwo na zajęciach ruchowych...*, s. 173.

¹³ S. Strzyżewski: *Proces wychowania w kulturze fizycznej...*, s. 114.

¹⁴ M. Sygit, A. Kładni, J. Kładni: *Wypadkowość na zajęciach wychowania fizycznego*. Wydawnictwo US, Szczecin 1995, s. 12.

¹⁵ T. Łożewicz: *Bezpieczeństwo higiena i ochrona zdrowia w sporcie, w wychowaniu fizycznym i turystyce*. WSiT, Warszawa 1978, s. 21.

- w przypadku lekkoatletyki: bloków startowych, kul, dysków, oszczepów, zestawów do skoku wzwyż, płotków lekkoatletycznych, grubego gąbkowego materaca, piłek lekarskich, stanu nawierzchni i rozbiegów,
- w przypadku zespołowych gier sportowych: bramek, tablic, koszy, stojaków, chorągiewek, stanu boisk,
- w przypadku gimnastyki podstawowej: skrzyń, kozłów, odskoczni, materacy, lin i zamocowań, ławeczek, drążków przyściennych, drabinek przyściennych i sznurowanych oraz krat,
- w przypadku innych dyscyplin: stołów do tenisa stołowego, sprzętu zimowego itp.¹⁶

Przyczyny powstawania wypadków o charakterze technicznym nie wynikają same z siebie, ale powiązane są kompilacyjnie ze środkami kształcenia i wychowania fizycznego, do których (...) *należy to wszystko, co jest nośnikiem bodźców i może być wykorzystane w celu zwiększenia ich skuteczności. Są to, więc zarówno formy i metody zajęć, jak i sprzęt i urządzenia sportowe, a także wiedza i umiejętności nauczyciela*¹⁷.

Profilaktyka wypadkowości szkolnej

Wypadku nie można przewidzieć, ale można wpływać na za-

chowania uczniów, umożliwiając im tym samym bezpieczny i zdrowy rozwój.

W myśl postawionej tezy zachodzi konieczność ustalenia podstawowych dyrektyw pedagogicznych, będących wytycznymi działań prewencyjnych. Wśród nich można zaproponować następujące:

- systematyczne szkolenie nauczycieli w zakresie profilaktyki wypadków oraz umiejętności rozpoznawania zagrożeń,
- rozwijanie wśród nauczycieli umiejętności operowania zdobytą wiedzą psychopedagogiczną oraz stosowania metod kształtowania różnorodnych kompetencji w powiązaniu z potrzebami prewencji wypadkowości szkolnej,
- wdrażanie nauczycieli do określonych oddziaływań związanych z zapewnieniem właściwej struktury i przebiegu procesu dydaktyczno-wychowawczego,
- wprowadzanie do programu nauczania wychowania fizycznego tematyki bezpiecznych zachowań i postaw uczniów; treści te należy konsolidować z metodą programowanego nauczania – uczenia się w celu wzmocnienia nawyków odpowiedzialnego zachowania się uczniów,

- wzmoczenie nadzoru nad przestrzeganiem przez dyrektorów szkół przepisów i zasad bhp,
- wzmoczenie opieki i nadzoru nad dziećmi w toku realizacji zajęć wychowania fizycznego nie tylko na lekcjach, ale również podczas przerw, w szatniach, w czasie przejazdów na zawody itp.,
- wprowadzanie zasad ciągłej eliminacji zagrożeń w placówkach, m.in. poprzez stałe dążenie do poprawy warunków technicznych wyposażenia szkół oraz stanu technicznego obiektów, a także poprzez rozwiązania organizacyjne, które niejednokrotnie nie wymagają nakładów finansowych,
- rozszerzanie wiedzy kierunkowej nauczycieli wychowania fizycznego w ujęciu prakseologicznym, wyrażającym się skutecznością w planowaniu, realizacji, organizowaniu, kontroli i ocenie procesów edukacyjnych,
- rozwijanie kompetencji pedagogicznych w zakresie wychowawczym i społecznym związanych z umiejętnością rozpoznawania potrzeb ucznia, właściwej opieki nad nim, zdolności do współpracy w różnorodnych relacjach rówieśniczych.

Dr Małgorzata Ostrowska jest adiunktem w Katedrze Kultury Fizycznej i Sportu Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy oraz doradcą metodycznym w Kujawsko-Pomorskim Centrum Edukacji Nauczycieli w Bydgoszczy.

Z nowej oferty RODN „WOM” w Katowicach na rok szkolny 2013/2014

KURSY DOSKONALĄCE:

- Zasady bhp i organizacji zajęć sportowo-rekreacyjnych w kontekście odpowiedzialności nauczyciela
- Kurs uprawniający do prowadzenia zajęć edukacyjnych z zakresu udzielania pierwszej pomocy

Kontakt: dr Tomasz Grad, tel.: (32) 258 22 09, e-mail: tg@womkat.edu.pl

¹⁶ E. Jasinowska: *Wychowanie fizyczne w gimnazjum – autorski program nauczania*. G&P, Poznań 2001, s. 35.

¹⁷ H. Grabowski: *Teoria fizycznej edukacji*. WSiP, Warszawa 1997, s. 125.

PORADNICTWO KARIERY W RÓŻNYCH OKRESACH ŻYCIA

– II etap edukacyjny

HANNA TABOR, MARIA KACZMAREK

II etap edukacyjny to okres, w którym uczniowie kontynuują elementarne poznawanie świata. W tym też okresie dziecko przechodzi od ról społecznych (traktowanych jako tymczasowa osobowość), mających charakter zabawowy, do poznawania własnych zainteresowań. Ważne jest, aby nauczyciele poszczególnych przedmiotów, wychowawcy i rodzice stwarzali dzieciom warunki do samopoznania. Dzieci są już w stanie określić, czego lubią lub nie lubią się uczyć, dlaczego lubią dane przedmioty, co chcieliby robić w przyszłości.

Poprzez treści nauczania z języka polskiego, muzyki, plastyki, historii i społeczeństwa, zajęcia techniczne czy przyrodę dzieci poznają problematykę społeczną, a co za tym idzie uzyskują m.in. informacje o zawodach, co może w przyszłości korzystnie wpłynąć na ich wybory edukacyjno-zawodowe.

Edukacja społeczna wynikająca z podstawy programowej II etapu kształcenia stanowi kontynuację treści nauczania wczesnoszkolnego i podstawę do prowadzenia działań z doradztwa zawodowego na poziomie gimnazjum.

Analiza podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych – II etap edukacyjny: klasy IV – VI

W podstawie programowej kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych czytamy, że do najważniejszych umiejętności zdobywanych przez ucznia w trakcie kształcenia należą m.in. (...) *umiejętność uczenia się jako sposób zapokajania naturalnej ciekawości świata, odkrywania swoich zainteresowań i przygotowania do dalszej edukacji (...)*. Podobnie jak w przypadku edukacji wczesnoszkolnej, w każdym punkcie podstawy, tj. w zestawieniu celów kształcenia, zadań szkoły oraz treści nauczania poszczególnych przedmiotów można odnaleźć treści nawiązujące do różnorodnych zawodów. Dokonując np. analizy i interpretacji tekstów kultury, nie sposób nie nawiązać w naturalny sposób do zawodów związanych z działalnością człowieka w określonej dziedzinie.

Choć przed uczniem szkoły podstawowej nie stawiamy jeszcze zadania wyboru konkretnego zawodu (bo

przecież następny etap to gimnazjum) – jednak w niektórych przypadkach należy się zastanowić, co dalej począć ze specyficznymi zainteresowaniami ucznia, z jego uzdolnieniami. Uczniowie obdarzeni talentem artystycznym już w szkole podstawowej zastanawiają się, czy nie wybrać dalszej drogi kształcenia w tym właśnie kierunku np. w gimnazjum plastycznym czy szkole muzycznej.

Niektóre zawody przybliża się uczniom podczas uroczystości szkolnych, takich jak „Dzień Nauczyciela” czy „Dzień Górnika”. Poza tym wychowawcy klas i pedagog szkolny prowadzą lekcje wychowawcze na temat zainteresowań uczniów, ich planów na przyszłość, wykorzystując np. losy znanych absolwentów. Nawiązują do nich podczas różnych tematów lekcyjnych – podają jako przykład realizowania celów, osiągania sukcesów zawodowych, spełniania marzeń, jako wzorce osobowości, jednostki godne naśladowania. Często odsyłają uczniów do stron internetowych, gdzie zamieszczane są informacje na temat ich działalności, sukcesów, osiągnięć, a nawet umieszczane są wytwory ich pracy (np. fotografie, filmy, utwory muzyczne). Zachęcają do słuchania audycji, których autorami lub prowadzącymi są właśnie absolwenci. Zwracają uwagę na fakt, że osoby publiczne, znane szerszej grupie ludzi, często także z mediów, wywodzą się z takiej społeczności, jaką obecnie tworzą uczniowie.

Poniżej przedstawiamy zawody, z którymi można zapoznać uczniów w ramach realizacji treści podstawy programowej w zakresie następujących przedmiotów: plastyka, muzyka, informatyka i technika.

PLASTYKA

Nazwa zawodu	Wybrane treści nauczania z podstawy programowej Uczeń:
- Architekt - Urbanista	3.1 (...) rozróżnia określone dyscypliny w takich dziedzinach, jak: architektura, sztuki plastyczne (...)
- Plastyk - Malarz - Rzeźbiarz - Grafik - Grafik komputerowy - Projektant mody - Modelka	
- Fotografik - Fotograf	3.1 (...) oraz w innych dziedzinach sztuki (fotografika, film) i przekazach medialnych (telewizja, Internet)
- Scenarzysta - Reżyser - Kierownik produkcji - Kierownik planu - Scenograf - Kostiumograf - Kostiumolog - Aktor - Kamerzysta	
- Kustosz - Konserwator (zbiorów muzealnych, zabytków)	1.1 (...) określa swoją przynależność kulturalną poprzez kontakt z wybranymi dziełami sztuki, zabytkami i tradycją w swoim środowisku lokalnym i regionalnym, a także uczestniczy w życiu kulturalnym tego środowiska (zna placówki kultury działające na jego rzecz)

MUZYKA

Nazwa zawodu	Wybrane treści nauczania z podstawy programowej Uczeń:
- Muzyk - Instrumentalista (np. skrzypek, pianista, kontrabasista, gitarzysta) - Taper (muzyk w niemym kinie) - Wokalista (śpiewak) - Dyrygent - Aranżer	1.4 (...) poprawnie używa nazw podstawowych instrumentów muzycznych, głosów ludzkich (sopran, alt, tenor, bas) i zespołów wykonawczych (np. chór, orkiestra)
- Tancerz - Choreograf	1.5 (...) określa charakterystyczne cechy polskich tańców narodowych (...)
Kompozytor	1.6 (...) potrafi wskazać kompozytorów (...); porządkuje chronologicznie postacie kompozytorów (...)

ZAJĘCIA KOMPUTEROWE

Nazwa zawodu	Wybrane treści nauczania z podstawy programowej Uczeń:
• Informatyk	6.1 (...) korzysta z komputera, jego oprogramowania i zasobów elektronicznych (lokalnych i w sieci) do wspomagania i wzbogacania realizacji zagadnień z wybranych przedmiotów
• Grafik komputerowy	4.1 (...) tworzy rysunki i motywy przy użyciu edytora grafiki (posługuje się kształtami, barwami, przekształcaniem obrazu, fragmentami innych obrazów)
• Księgowy	4.3 (...) wykonuje w arkuszu kalkulacyjnym proste obliczenia (...)
• Programista	5.1 (...) za pomocą ciągu poleceń tworzy proste motywy lub steruje obiektem na ekranie

ZAJĘCIA TECHNICZNE

Nazwa zawodu	Wybrane treści nauczania z podstawy programowej Uczeń:
• Kierowca • Policjant • Lekarz, pielęgniarka, ratownik medyczny • Robotnik drogowy	4.2 (...) bezpiecznie uczestniczy w ruchu drogowym jako pieszy, pasażer i rowerzysta
• Drwal • Stolarz	2.1 (...) rozpoznaje materiały konstrukcyjne: papier, materiały drzewne, metale, tworzywa sztuczne, (...) określa możliwości wykorzystania różnych materiałów w technice w zależności od właściwości
• Hutnik • Chemik	
• Projektant mody • Krawiec • Tkaczka • Przędzniczka • Praczka	4.1 (...) potrafi obsługiwać i regulować urządzenia techniczne znajdujące się w domu (...)
• Kucharz • Dietetyk	2.1 (...) określa możliwości wykorzystania różnych materiałów w technice w zależności od właściwości; 3.1 (...) wypisuje kolejność działań (operacji technologicznych)
• Architekt • Geodeta • Operator koparki • Murarz • Cieśla • Dekarz • Zdun • Hydraulik • Elektryk • Monter (gazownik) • Inkasent • Malarz (pokojowy) • Tynkarz • Kafelkarz • Tapeciarz • Dekorator wnętrz	

Przykłady ćwiczeń utrwalających nazwy zawodów związanych z etapami budowy domu

1. Obok ilustracji wpisz cyfry oznaczające kolejne etapy budowy domu.

2. Uzupełnij tabelę, wpisując obok numeru nazwę czynności oraz przedstawionego zawodu.

Nr	Wykonywana czynność	Nazwa zawodu
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		

6.		
7.		
8.		

Podsumowanie

Wybór zawodu zdaniem psychologów jest procesem rozwojowym, rozpoczynającym się w okresie dzieciństwa i dorastania. Wdrożona nowa podstawa programowa kształcenia ogólnego na wszystkich etapach kształcenia uwzględnia treści nauczania o charakterze społecznym.

II etap edukacyjny jest szczególnie istotny w poznawaniu zawodów ze względu na przejawiane przez dzieci emocje z tym związane. Nauczyciele prowadząc zajęcia o charakterze zawodoznawczym, powinni korelować informacje wcześniejsze, z pierwszego etapu edukacyjnego, z tymi, które są zdobywane na wyższym etapie kształcenia (korelacja pionowa) oraz między

poszczególnymi przedmiotami na tym samym etapie kształcenia (korelacja pozioma).

Istotne jest, aby wyposażać uczniów szkoły podstawowej w wiedzę przydatną w pierwszych kontaktach ze szkolnym doradcą zawodowym w gimnazjum.

Hanna Tabor jest nauczycielem plastyki i techniki w Szkole Podstawowej nr 1 w Mysłowicach oraz doradcą metodycznym z zakresu plastyki, muzyki, techniki i informatyki; Maria Kaczmarek jest konsultantem w Regionalnym Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Katowicach.

Z nowej oferty RODN „WOM” w Katowicach na rok szkolny 2013/2014

KURSY KWALIFIKACYJNE:

- Kurs pedagogiczny dla nauczycieli teoretycznych przedmiotów zawodowych

Kontakt: dr Jerzy Kropka
tel.: (32) 259 98 48
e-mail: zawodowe@womkat.edu.pl

- Kurs pedagogiczny dla nauczycieli praktycznej nauki zawodu

Kontakt: Maria Kaczmarek
tel.: (32) 259 98 48
e-mail: mkaczmarek@womkat.edu.pl

SZKOLENIA DLA RAD PEDAGOGICZNYCH:

- Doradztwo zawodowe w szkole

Kontakt: Anna Czarlińska-Wężyk
tel.: (32) 203 59 67 w. 223, kom. 507 054 543
e-mail: aczarli@womkat.edu.pl

- Nowy egzamin potwierdzający kwalifikacje w zawodzie
- Analiza i interpretacja wyników egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe

Kontakt: dr Jerzy Kropka
tel.: (32) 259 98 48, e-mail: zawodowe@womkat.edu.pl

- Tworzenie narzędzi do monitorowania realizowania podstawy programowej kształcenia w zawodach

- Prowadzenie ewaluacji wewnętrznej w szkołach kształcących w zawodzie – w świetle zmiany rozporządzenia MEN o nadzorze pedagogicznym

Kontakt: Maria Kaczmarek
tel.: (32) 259 98 48
e-mail: mkaczmarek@womkat.edu.pl

- Myślenie kreatywne – wspieranie rozwoju i talentów uczniów
- Wpływ nauczyciela i rodzica na karierę szkolną dziecka

Kontakt: dr Paweł Matyszkiewicz
tel.: (32) 258 38 01
e-mail: pm@womkat.edu.pl

POROZMAWIAJMY O ... PROMOCJI WARUNKOWEJ

EWA JAKUBOWSKA

Za oknem wiosna, maj – a więc niedługo będą wakacje. Część młodych ludzi już w marzeniach wyjeżdża na wypoczynek.

Ale niestety twarda rzeczywistość przypomina, że zbliża się jeden z najtrudniejszych miesięcy w roku szkolnym – czerwiec. Klasówki, powtórzenia, poprawianie ocen, poprawianie ocen, poprawianie ocen.... tak można mówić w nieskończoność. Dobrzy uczniowie mogą spać prawie spokojnie, ale niestety bywają też tacy, którzy z krzykiem budzą się ze szkolnego snu. Ich stopnie są jakieś słabiutkie, niezbyt stabilne, a szkolna przyszłość – mglista.

Czas upływa im na poprawianiu tzw. „zagrożeń”, a ten żmudny proces to istny pożeracz czasu. Nie zawsze, nawet przy najlepszych chęciach, uda się ze wszystkim zdążyć i co wtedy?

Niestety, wakacje jawią się już mniej kolorowo – trzeba pracować intensywnie wtedy, kiedy inni odpoczywają. Ostatni tydzień sierpnia nauczyciele rezerwują sobie na „poprawki”, a dla uczniów jest to być albo nie być – a więc zdam, czy nie zdam? Jeśli wynik egzaminu jest pozytywny, to problem się kończy, następna klasa stoi otworem i można „odpoczywać” do następnego czerwca. A jeśli nie ...? No właśnie.

Kilka dni temu otrzymałam e-maila:

Dobry wieczór. Bardzo proszę o odpowiedź na moje pytanie. Czy zapis w statucie szkoły w dziale „Egzamin poprawkowy” w brzmieniu:

„1. Uczeń promowany warunkowo do klasy programowo wyższej ma obowiązek uzupełnić braki w wiadomościach. Zalicza materiał przewidziany programem nauczania z danego przedmiotu w miesiącu wrześniu w formie pisemnej i ustnej.

Termin zaliczenia uzgadnia z nauczycielem przedmiotu.

2. Uczeń promowany warunkowo, w przypadku braku zaliczenia wiadomości z klasy programowo niższej otrzymuje ocenę niedostateczną śródroczną z danego przedmiotu” jest zgodny z prawem.

Z poważaniem ...

Postawione pytania nie należały do „dziwnych”, ponieważ zapisy w statutach szkół są bardzo różne i praktyka „zdawania materiału” po nieudanym (czytaj – finalizowanym jedyneką) semestrze – dość powszechna, ale zastanowiłam się, co to daje uczniowi i nauczycielowi w tym konkretnym przypadku, a więc, czy ma to sens?

Zasady dotyczące **promocji warunkowej** określa § 21.10 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2007 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz. U. nr 83, poz. 562, z późn. zm.):

§ 21.10. Uwzględniając możliwości edukacyjne ucznia szkoły podstawowej, gimnazjum i szkoły ponadgimnazjalnej, **rada pedagogiczna może** jeden raz w ciągu danego etapu edukacyjnego promować do klasy programowo wyższej (semestru programowo wyższego) ucznia, który nie zdał egzaminu poprawkowego z jednych obowiązkowych zajęć edukacyjnych, pod warunkiem, że te obowiązkowe zajęcia edukacyjne są, zgodnie ze szkolnym planem nauczania, realizowane w klasie programowo wyższej (semestrze programowo wyższym).

Przytoczony w e-mailu fragment zapisu w statucie **nie jest niezgodny z prawem**, ale moim zdaniem **jest**

sprzeczny ze zdrowym rozsądkiem. Dlaczego? Spróbuję wyjaśnić.

Uczeń (...) zalicza materiał przewidziany programem nauczania z danego przedmiotu w miesiącu wrześniu w formie pisemnej i ustnej...

A więc nie umiał nic w ostatnim tygodniu sierpnia (nie zdał egzaminu poprawkowego), a zdąży nauczyć się do końca września? Jak to robi, jeśli mu nie pomożemy (a o tym nie ma mowy)? Wręcz przeciwnie: **(...) w przypadku braku zaliczenia wiadomości z klasy programowo niższej otrzymuje ocenę niedostateczną śródroczną z danego przedmiotu** i w tym momencie mamy już chyba tzw. święty spokój, bo przecież uzyskaliśmy to, co chcieliśmy uzyskać:

- nie pozostawiliśmy ucznia na drugi rok w tej samej klasie;
- zorganizowaliśmy egzamin poprawkowy, którego wprawdzie nie zdał, ale rada pedagogiczna wyraziła zgodę na promowanie warunkowe;
- wyznaczaliśmy termin zaliczenia wiadomości z klasy programowo niższej, w którym uczeń nie uzyskał oceny pozytywnej;
- wystawiliśmy zatem ocenę niedostateczną (śródosemestralną) i możemy od października zaczynać spokojnie oceniać ucznia z „nowego materiału”.

Procedura działania szkoły zapisana w statucie to jest, moim zdaniem, druga, „cicha” poprawka. Jeśli uczeń ją zda, to wszystko jest w porządku, a jeśli jej nie zda, to trudno. Nie stracił roku i ma tylko jedną ocenę niedostateczną dodatkowo. Czyli jak nic nie umiał, tak dalej nic nie umie.

Jak zatem można rozwiązać ten problem?

Większość przedmiotów ma takie programy, że wiadomości z poprzedniej klasy są potrzebne w następnej i promocja warunkowa jest po to, aby uczeń nie tracąc roku, razem z „nowym materiałem” powtarzał „stary”. Jeśli zrobimy tak, jak napisano w e-mailu, to uczeń nie opanuje wiadomości z poprzedniej klasy, a w danym roku też będzie miał ogromne trudności z nauką.

Sformułowanie § 21 rozporządzenia: **Uwzględniając możliwości edukacyjne ucznia** – oznacza, że **nie każdy uczeń może uzyskać promocję warunkową**, ponieważ nie każdy sprosta trudnościom związanym z jednoczesnym uzupełnianiem wiadomości i przyswajaniem nowych. Uczeń bardzo słaby powinien raczej powtarzać klasę, a nie otrzymywać promocji warunkowej.

Poza tym zapis **rada pedagogiczna może...** oznacza, że **nie musi** i zasady, którymi nauczyciele będą się kierowali przy podejmowaniu decyzji powinny być w statucie wyraźnie zapisane. Promocja warunkowa nie może należeć się każdemu, kto nie zda jednej poprawki, a niezdany przedmiot jest nauczany w następnej klasie. Wyrażając zgodę, rada pedagogiczna daje **wyjątkowo** uczniowi szansę, ponieważ nauczyciele wiedzą, że w następnej klasie uzupełni braki i będzie miał sukcesy edukacyjne na swoją miarę.

Moim zdaniem w statucie powinny znaleźć się odpowiedzi na poniższe pytania:

1. W jakich sytuacjach rada pedagogiczna wyraża zgodę na promocję warunkową (trzeba pamiętać, że dotyczy to zajęć dydaktycznych, a więc warunkiem nie powinna być wysoka ocena zachowania)?
2. Kiedy rada nie wyraża zgody na promocję warunkową (dlaczego właśnie takie warunki są brane pod uwagę)?
3. W jaki sposób nauczyciel będzie pracował w następnym roku z uczniem, aby ten – warunkowo promowany – uzupełnił braki (a nie – kiedy i jak uczeń zdaje „materiał”)?
4. W jaki sposób uczeń lub jego rodzice zwracają się do dyrektora o zgodę rady pedagogicznej na promowanie warunkowe (to nie rada pedagogiczna ma „chcieć” dać promocję warunkową)?

Myszę, że dla uporządkowania działań nauczyciel przedmiotu może zawrzeć z uczniem kontrakt (nie ma takiego obowiązku – prawo nie nakazuje takiego działania) i w statucie można coś o tym napisać. Kontrakt może zawierać etapy uzupełniania wiadomości przez ucznia i formy sprawdzania tego przez nauczyciela. Trzeba jednak mieć świadomość, że nauczyciel konsekwentnie także powinien kontraktowi przestrzegać.

Jak zatem postępować: wyrażać zgodę na promocję warunkową, czy też nie? Nie odpowiem na to pytanie, ponieważ powodzenie tego przedsięwzięcia i sens podejmowania takiego działania w równym stopniu zależy od ucznia i nauczyciela.

Ewa Jakubowska jest konsultantem w Regionalnym Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Katowicach.

Z nowej oferty RODN „WOM” w Katowicach na rok szkolny 2013/2014

■ SZKOLENIA DLA RAD PEDAGOGICZNYCH:

- Formy i metody współpracy nauczyciela wychowawcy z uczniami i rodzicami
- Nauczanie z pasją. Jak zachować entuzjazm i zaangażowanie w pracy

Kontakt: dr Paweł Matyszkiewicz
tel.: (32) 258 38 01, e-mail: pm@womkat.edu.pl

- Wybrane nowoczesne metody nauczania – uczenia się uwzględniające pracę zespołową
- Planowanie pracy nauczyciela – od podstawy programowej i celu ogólnego do wymiernego efektu

Kontakt: Anna Czarlińska-Wężyk
tel.: (32) 203 59 67 w. 223, kom. 507 054 543
e-mail: aczarli@womkat.edu.pl

- Stosowanie prawa w codziennej pracy wychowawcy (pedagoga)
- Prawne aspekty sprawowania opieki nad dziećmi w polskiej szkole

Kontakt: Bohdan Doboszyński
tel.: (32) 258 13 97 w. 201
e-mail: forum@womkat.edu.pl

- Koncepcja pracy szkoły (placówki) – zasady tworzenia i modyfikowania
- Skuteczna komunikacja wewnątrzszkolna

Kontakt: Krzysztof Bednarek
tel.: (32) 259 98 35
e-mail: kb@womkat.edu.pl

WIETRZYK, WIATR I WICHER

Scenariusz zajęć dodatkowych lub popołudniowych o konkretnej tematyce dla dzieci w wieku przedszkolnym

JUSTYNA GAJOWSKA

► **Temat zajęć:** *Wietrzyk, wiatr i wicher*

tkanina, papier, farby, patyczki kosmetyczne.

► **Cele ogólne**

Dziecko:

- zapoznaje się z tematyką związaną z wiatrem,
- uczestniczy w zabawach (rozwija umiejętności społeczne),
- wyraża emocje w ekspresji plastycznej.

► **Cele szczegółowe**

Dziecko:

- odgaduje zagadkę,
- wykonuje ćwiczenia usprawniające wymowę,
- odpowiada na pytania dotyczące utworu poetyckiego,
- bierze udział w pogadance,
- naśladuje wiatr (ciałem, aparatem mowy),
- określa, co i w jaki sposób wiatr wprawia w ruch,
- podaje przykłady rodzajów wiatru,
- tworzy pracę plastyczną i opowiada o niej,
- prawidłowo reaguje na sygnały podczas zabawy.

► **Metody:** pogadanka, zajęcia praktyczne.

► **Formy pracy:** indywidualna, grupowa.

► **Środki dydaktyczne:** wiersz *Pracowity wiatr* B. Formy, dowolne nagrane odgłosy wiatru, balony, piórka,

Przewidywany czas: 90 min lub dwa razy po 45 min.

► **Grupa:** wiek przedszkolny

► **Przebieg zajęć**

1. Powitanie dzieci oraz zaproszenie do rozpoczęcia zajęć. Zabawa *Witam wszystkich, którzy...* Najmłodszy, stojąc w kole, uważnie słuchają nauczyciela, który mówi: Witam wszystkich, którzy:

- jedli dzisiaj śniadanie,
- lubią owoce,
- mają psa,
- lubią tańczyć lub śpiewać,
- mają rodzeństwo,
- itp.

Dzieci, których dotyczy wymieniona cecha, wykonują wskazaną przez prowadzącego czynność, np. pajacyk, skłon, wydanie głośnego okrzyku.

2. Wstęp do zajęć poprzez rozwiązanie przez dzieci zagadki:

*Unosi szybowce, popycha żaglowce,
obraca wiatraki – kto to taki!*

3. Zabawa odprężająca *Śmieszne minki*. Dzieci siedzą po turecku w kole wraz z prowadzącym zajęcia. Ten demonstruje minki, dzieci je naśladują. Przykładowe miny i polecenia:

- otwórz szeroko buzię,
- cmokaj ustami – przesyłaj całuski,
- nabierz powietrza do jednego po-

- liczka i przenieś je do drugiego,
- nabierz dużo powietrza do buzi i wypuść je ustami,
- uśmiechnij się szeroko,
- wciągnij policzki do środka buzi,
- wykonaj wdech powietrza nosem i wydech ustami.

4. Odczytanie przez prowadzącego wiersza *Pracowity wiatr* Bożeny Formy:

*Wiatr poruszył gałęziami,
duży balon porwał Ani.
Porozganiał wszystkie chmury,
poszybował hen do góry.
Porozmawiał ze słoneczkiem,
potem ogrzał się troszeczkę.
Gwizdał, świsnął o tym wszędzie,
jak to lato witać będzie.*

5. Rozmowa o wysłuchanym utworze i rodzajach wiatru.

6. Słuchanie odgłosów wiatru: od delikatnego wietrzyku aż po porywisty wiatr. Dzieci starają się je naśladować, najpierw wykorzystując gazety i grzechotki, następnie swój własny aparat mowy.

7. Ponowne wysłuchanie odgłosów wiatru. Tym razem dzieci naśladują go poprzez improwizacje własnym ciałem. Otrzymują wstążki, które mogą wykorzystać w dowolny sposób. Bawią się samodzielnie oraz w parach.

8. Zabawa z balonem. Dzieci siedzą po turecku w kole, trzymają się za ręce. W środku koła jest jeden balon, który wychowankowie wzajemnie do siebie dmuchają.

9. Zabawa *Podmucha wiatru*. Dzieci trzymają kawałek materiału, a na nim kilka piór i balonów. Poruszają materiałem, tak jak gdyby były wiatrem, który wieje, starając się jednocześnie obserwować, co dzieje się z przedmiotami.

10. Tworzenie pracy plastycznej z patyczków kosmetycznych i farb pod tytułem *Pracowity wiatr*, a następnie opowiadanie na jej temat.

11. Zabawa oddechowo-odprężająca *Jestem wiatrem*. Każde dziecko dostaje piórko, na które dmucha,

wyobrażając sobie, że jest wiatrem. Zabawie może towarzyszyć relaksacyjna muzyka.

12. Dziecięce masażyki do wiersza M. Bogdanowicz *Idzie pani, wietrzyk wieje*. Dzieci dobierają się w pary i zgodnie ze słowami wiersza wykonują delikatne ruchy na plecach partnera. Ruchy mogą być wykonywane palcami lub dla urozmaicenia plastikowymi butelkami (np. po półlitrowym napoju). Następnie sytuacja powtarza się, a dzieci zamieniają się miejscami. Prowadzący może pokazać przykładowe ruchy palcem w powietrzu.

*Idzie pani: tup, tup, tup,
dziadek z laską: stuk, stuk, stuk,
skacze dziecko: hop, hop, hop,
zaba robi długi skok.*

*Wieje wietrzyk: fiu, fiu, fiu,
kropi deszczuki: puk, puk, puk,
deszcz ze śniegiem: chlup, chlup, chlup,
a grad w szyby: łup, łup, łup.
Świeci słonko, wietrzyk wieje, pada
deszczuki.
Czujesz dreszczuki?*

13. Ćwiczenie dykcyjne. Dzieci robią głęboki wdech przez nos i ustami wydychają powietrze, robiąc jednocześnie ruchy rękami naśladujące

wiatr z równoczesnym wypowiedzianiem głosek „szszsz”, „ssss”, „zzzz” na przemian o różnym natężeniu.

14. Zabawa oddechowo-odprężająca *Dmuchawiec*. Dzieci siedzą lub leżą z zamkniętymi oczami w kole. Prowadząca lekko dmucha na jedno z dzieci, które wówczas otwiera oczy i samo łagodnie dmucha na inną osobę znajdującą się obok. Drugie dziecko „budzi” w ten sposób następną osobę, aż zbudzi się cała grupa.

15. Zakończenie i podziękowanie dzieciom za aktywny udział w zajęciach.

Literatura:

1. Bogdanowicz M.: *Przytulanki, czyli wierszyki na dziecięce masażyki*. Harmonia, Gdańsk 2003.
2. Cyrulik J.: *Zagadki dla Jacka i Agatki. Wybór zagadek dla dzieci w wieku przedszkolnym i młodszym wieku szkolnym* [dokument elektroniczny]. Data dostępu 17 lutego 2013. Dostępny w Internecie: <http://www.awans.net/strony/wychowanie_przedszkolne/cyrulik/cyrulik1.html>.
3. Forma B.: *Wiatr i dzieci* [dokument elektroniczny]. Data dostępu 17 lutego 2013. Dostępny w Internecie: <http://www.rokwprzedszkolu.pl/index.php?f=200606_3_sce_01&k=k0202&d=sce>.
4. Michalak-Widera I.: *Śmieszne minki dla chłopczyka i dziewczynki – ćwiczenia usprawniające wymowę*. Unikat 2, Katowice 2002.
5. Rucker-Vennemann U.: *Zabawy odprężające dla dzieci. Pomysły, zabawy i ćwiczenia na każdy dzień*. Jedność, Kielce 2003.

Justyna Gajowska jest studentką drugiego roku studiów magisterskich na kierunku pedagogika, o specjalności zintegrowana edukacja wczesnoszkolna i edukacja informatyczna oraz zintegrowana edukacja wczesnoszkolna i wychowanie przedszkolne na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach.

Z nowej oferty RODN „WOM” w Katowicach na rok szkolny 2013/2014

■ WARSZTAT KOMERCYJNY:

- Rola gier i zabaw we wszechstronnym rozwoju dziecka

Kontakt: Renata Stanek-Kozłowska
tel.: (32) 259 98 35, w. 217
e-mail: rsk@womkat.edu.pl

■ KURS DOSKONALĄCY:

- Zabawy muzyczno-ruchowe wspomagające kształtowanie prawidłowej postawy ciała

Kontakt: Renata Stanek-Kozłowska
tel.: (32) 259 98 35, w. 217
e-mail: rsk@womkat.edu.pl

■ SZKOLENIA DLA RAD PEDAGOGICZNYCH:

- Metoda projektów w przedszkolu
- Muzyka dla przedszkolaka

Kontakt: Ewa Jakubowska
tel.: (32) 258 13 97, w. 202
e-mail: ejakubowska@womkat.edu.pl

- Jak wychować dziecko Twórcze, Optymistyczne i Ciekawe świata (TOC)
- Analiza rysunku dziecka w wieku przedszkolnym i szkolnym

Kontakt: Renata Stanek-Kozłowska
tel.: (32) 259 98 35, w. 217
e-mail: rsk@womkat.edu.pl

RELACJE REPOTERSKIE Z NARNII ON-LINE

RENATA PARCHAŃSKA

Poniższy scenariusz uzyskał
I miejsce
w kategorii
szkół podstawowych
w

**III Wojewódzkim Konkursie
na Najciekawszy Scenariusz
Lekcji Języka Polskiego**
pod patronatem Marszałka
Województwa Śląskiego,
zorganizowanym przez
RODN „WOM” w Katowicach
i zespół doradców
języka polskiego.

Scenariusz lekcji języka polskiego dla klasy czwartej

➤ **Temat lekcji:** *Relacje reporterskie z Narnii on-line*

➤ **Czas realizacji:** 2 jednostki lekcyjne

➤ **Cele:**

- wzbogacenie wiedzy na temat specyfiki gatunków dziennikarskich i pracy reportera, usystematyzowanie wiadomości o poznanych formach wypowiedzi: przepis kulinarny, wywiad, ogłoszenie, notka prasowa,
- doskonalenie kreatywnego spojrzenia na współczesny świat i jego problemy przez pryzmat zmagania

bohaterów fantastycznej krainy Narnii,

- kształcenie umiejętności dostrzegania analogii i powiązań literatury z realnym życiem i próba odniesienia ich do własnego życia,
- dokonanie oceny postępowania bohaterów.

➤ **Metody i formy pracy:**

- praca w grupach, dyskusja, inscenizacja.

➤ **Materiały i środki dydaktyczne:**

- E. Horwath, A. Żegleń: *Słowa z uśmiechem*. Warszawa 2013,
- Z. A. Kłakówna: *Nowa sztuka pisanie*. Warszawa 2007,
- S. Bortnowski: *Warsztaty dziennikarskie*. Warszawa 2007,
- S. Bornowski: *Jak zmienić polonistykę szkolną*. Warszawa 2009,
- C. S. Lewis: *Lew, Czarownica i stara szafa*. Warszawa 2005,
- etykiety popularnych produktów spożywczych zawierające listę składników,
- komputery, karty pracy, opakowania po artykułach spożywczych,
- Webquest umieszczony na stronie internetowej: <http://narniaonline.blogspot.com>

➤ **Wprowadzenie**

Od wielu już lat na zajęciach koła polonistycznego redaguję z uczniami gazetkę szkolną. Podjęłam próbę wykorzystania tych działań w trakcie lekcji języka polskiego. Tym razem zdecydowaliśmy się wspólnie zaplanować pracę metodami niekonwencjonalnymi nad lekturą *Lew, Czarownica i stara szafa*. Postanowiłam zachęcić uczniów

do zredagowania jednego numeru gazetki osadzonej w narnijskiej rzeczywistości, relacjonującej na bieżąco rozgrywane tam wydarzenia. Wymaga to od uczniów pogłębionej znajomości utworu, motywuje do poszukiwania niezbędnych informacji, które potem zostaną przetworzone w formę artykułów prasowych. Postanowiliśmy zatem osadzić rzeczywistość narnijską w realnym świecie osób posługujących się mediami (TV, Internet, prasa). Ustaliliśmy priorytetowe zagadnienia do omówienia.

Efektom pracy uczniów może być także prezentacja multimedialna¹ (w zależności od ich zaangażowania i znajomości technik komputerowych).

Lekcję poprzedziło omówienie najważniejszych zagadnień utworu C. S. Lewisa. Na poprzednich zajęciach na podstawie fragmentu utworu *W domu Bobrów* określiliśmy jego położenie, sposób przygotowania i spożywania posiłków (*Schronienie wyraźnie oddzielone od zagrożeń zewnętrznych, zapewniające ciepło i możliwość ogrzania się, zaspokojenia głodu w zaciszu. Wystrój wnętrza: „czysty, szorstki w dotyku obrus”, wielka bryła złocistego masła”, „dżban kremowego mleka”, „świeże ryby”, „z sufitu zwieszają się szynki i wieńce cebuli”*).

Wnioski: Wystrój domu nie wskazuje na wykwintność, ale na prostotę domu wiejskiego i użyteczność. Wizyta gości jest wyjątkowym, dostojnym, uroczystym zdarzeniem. Podaje się tu jedzenie zdrowe, świeże, smaczne, ekologiczne. Posiłki przygotowuje się i spożywa wspólnie.

➤ **Przebieg lekcji**

I. Sformułowanie problematyki oraz celów lekcji:

1. Wyobraźcie sobie, że jesteście dziennikarzami wysłanymi do fantastycznej krainy – Narnii. Waszym zadaniem jest opracowanie jednego numeru szkolnej gazetki (lub projektu witryn internetowych) poświęconych aktualnym sprawom mieszkańców Narnii. Zosta-

¹ Grupie dobrze posługującej technikami komputerowymi (znajomość programu PowerPoint, Word) proponuję wersję z wykorzystaniem platformy e-learningowej – Webquesta. Uczniowie wówczas otrzymują zadania do wykonania w formie prezentacji multimedialnej. Wymaga to wcześniejszego zaplanowania i przydzielenia zróżnicowanych pod względem trudności zadań dla wyznaczonych grup uczniów. Trudniejsze elementy można uprzednio przygotować z uczniami na zajęciach koła polonistycznego. Niektóre zadania można potraktować jako fakultatywne.

niecie podzieleni na zespoły. Każdy z nich będzie odpowiedzialny za inną dziedzinę życia. **Zespół AKTUALNOŚCI** będzie relacjonował najważniejsze bieżące wydarzenia, zwłaszcza dotyczące przebiegu wojny. **Przedstawiciele MASS MEDIÓW** przeprowadzą konferencję prasową z udziałem Edmunda po jego przemianie duchowej. Z kolei **DZIAŁ REKLAMY** zbierze od miesz-

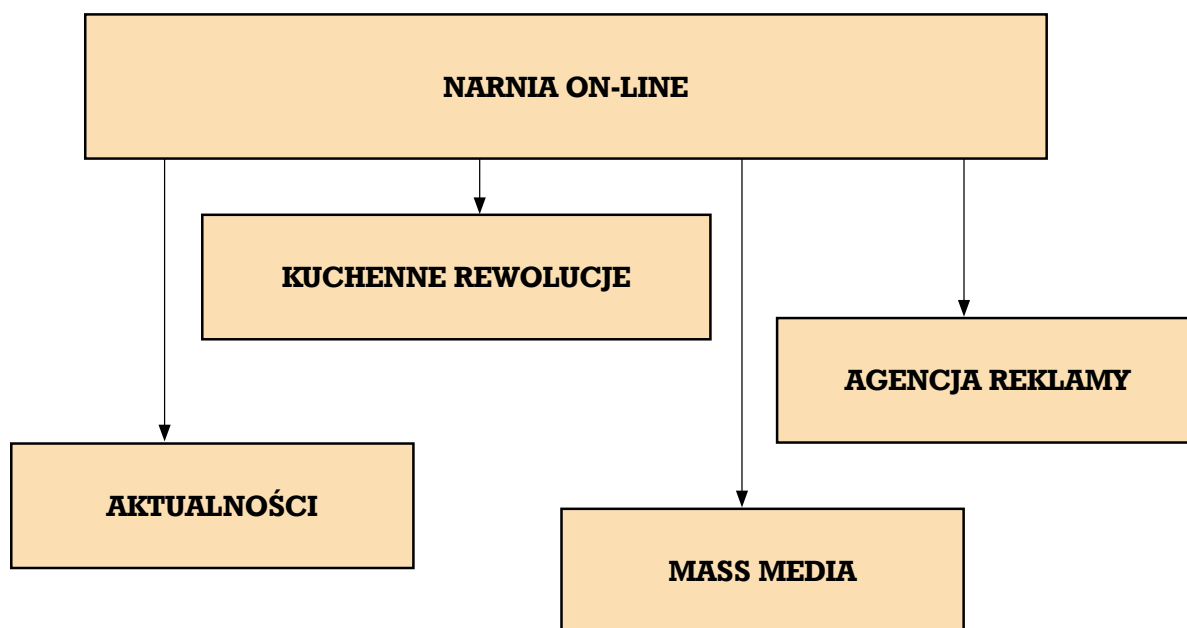
kańców Narnii drobne ogłoszenia i umieści je na stronie z ogłoszeniami. **DZIAŁ KULINARNY**, propagując zasady zdrowego odżywiania pani Bobrowej, zaproponuje ciekawe przepisy kulinarne.

2. Instrukcje do pracy znajdziecie w podręczniku do kształcenia literackiego *Słowa z uśmiechem* (przepis kulinarny s. 104, ogłoszenie s. 174, zaproszenie s. 162) oraz na

wskazanych stronach internetowych.

3. Po wykonaniu zadań wybierzcie przedstawicieli, którzy na spotkaniu redakcyjnym zbiorą opracowane materiały i opracują makietę pi-semka, a następnie zaprezentują na forum. Efektem prac będzie jeden numer gazetki „N@RNIA ONLINE”². Powodzenia!

II. Realizacja

▣ Zadania dla grup

GRUPA 1: DZIAŁ KULINARNY

KUCHENNE REWOLUCJE PANI BOBROWEJ czyli jak pozbyć się nawyków złego odżywiania

1. Wejdźcie w rolę pani Bobrowej i zastanówcie się, jakich rad udzieliłaby Córkom i Synom Adama i Ewy na temat ich współczesnego odżywiania. Swoje spostrzeżenia umieście na stronie KUCHENNE REWOLUCJE PANI BOBROWEJ. Weźcie pod uwagę szybkie tempo życia, powszechność robienia zakupów w hipermarkecie, skład produktów oraz sformułujcie kilka zasad właściwego odżywiania. W tym celu:
 - a) Przeczytajcie na etykietach popularnych produktów spożywczych, z jakich składników składają się wybrane produkty spożywcze, np. mleko, zupa w proszku, napój gazowany.

² Efekty pracy mogą przyjąć formę projektów prezentacji multimedialnych – metoda Webquesta.

Przykład:

Zupa w proszku	Napój gazowany	Mleko o smaku czekoladowym
Mąka pszenna, olej palmowy, skrobia modyfikowana, sól spożywcza, substancje spulchniające E500 , substancje wzmacniające zapach E621 , E635 , skrobia ziemniaczana, maltodekstryna, przyprawy, aromaty, regulator kwasowości, kwas cytrynowy, ekstrakt z kurczaka 1%, barwnik E100	Woda, cukier, dwutlenek węgla, barwnik, karmel E150d , regulator kwasowości: kwas fosforowy, aromaty: w tym kofeina (0,0g/100 ml produktu)	mleko, cukier, kakao 1,5%, aromat, stabilizatory: E471 , E407 , E412

b) Odszukajcie w Internecie strony poświęcone analizie szkodliwych dla zdrowia składników żywności. Na ich podstawie zaznaczcie odpowiednim kolorem składniki szkodliwe dla zdrowia, zapiszcie wnioski.

- Otwórzcie link *Dodatki chemiczne – lista „E”*

Pod literą „E” i trzema cyframi znajdują się grupy substancji dodawanych do produkcji żywności:

E-100 – E-180 – barwniki

E-200 – E-283 – konserwanty

E-290 – E-385 – przeciwutleniacze, stabilizatory, regulatory kwasowości

E-400 – E-495 – zagęszczacze i stabilizatory

E-500 – E-1518 – regulatory kwasowości, środki spulchniające, przeciwzbrylające, klarujące, wzmacniacze smaku

Oznaczenia:

Kolor zielony – uznany za nieszkodliwy.

Kolor pomarańczowy – uznany za podejrzany.

Kolor czerwony – uznany za trujący, rakotwórczy, szkodliwy lub zabroniony.

Kolor niebieski – zdania podzielone odnośnie szkodliwości

Kolor czarny – brak informacji

c) Odszukajcie w Internecie informację, co to jest piramida zdrowia³. Pokolorujcie piramidę, dopiszcie oznaczenia produktów, wykorzystując słownictwo z ramki, a następnie sformułujcie 4 zasady właściwego odżywiania.

- Otwórzcie link: *Piramida zdrowia*

czerwone mięso, słodczyce, nabiał, ryby, drób, jajka, orzechy, warzywa strączkowe, warzywa pozostałe, owoce, produkty zbożowe z grubego przemiału, tłuszcze roślinny

d) Zaproponujcie własny przepis na zdrowe „ptasie mleczko”.

e) Zbierzcie zgromadzone materiały i opublikujcie je w dziale KULINARIA (karta pracy nr 1).

GRUPA 2: AGENCJA REKLAMOWA

NARNIJSKA SZAFKA ROZMAITOŚCI ON-LINE

Ogłoszenia drobne

³ <http://www.midisegni.it/Pol/jedzenie.shtml>

1. Wejdźcie w role wybranych bohaterów utworu *Lew, Czarownica i stara szafa*. Napiszcie w ich imieniu ogłoszenia, które można by umieścić na narnijskiej stronie internetowej. Zobaczcie wskazówki w: *Słowa z uśmiechem*, s. 174.
2. Wypełnijcie kartę pracy nr 2.

GRUPA 3: AKTUALNOŚCI ON-LINE. Reporterskie narracje z frontu.
Program informacyjny on-line

NARNIJSKIE AKTUALNOŚCI ON-LINE

--	--	--

1. Wyobraźcie sobie, że jesteście autorami programu informacyjnego, który na bieżąco relacjonuje wydarzenia. Zredagujcie krótkie notatki prasowe dotyczące aktualnych wydarzeń w Narnii, nadajcie im tytuły.
(Wyjaśniamy, kim jest reporter i czym się zajmuje – można odwołać się do *Sztuki pisanie dla klas 4 – 6*. Reporter przedstawia to, co widział i słyszał, odnosi się do konkretnych sytuacji osadzonych w określonym miejscu i czasie, dopuszcza do głosu uczestników i obserwatorów zdarzeń, odwołuje się do opinii ekspertów. Podkreślamy funkcje informacyjną reportażu.)
2. Wypełnijcie kartę pracy nr 3.

GRUPA 4: MASS MEDIA

TV Narnia ON-LINE
UWAGA! SENSACJA! KONFERENCJA PRASOWA Z UDZIAŁEM EDMUNDA...

1. Wejdźcie w rolę Edmunda, który zgodził się na rozmowę z przedstawicielami mediów zainteresowanych ostatnimi sensacyjnymi wydarzeniami z jego życia. Na podstawie wiedzy zdobytej na wcześniejszych lekcjach spróbujcie w jego imieniu odpowiedzieć na pytania dziennikarzy.
2. Wybierzcie przedstawicieli grupy, którzy zainscenizują w klasie przebieg konferencji prasowej, np. zadający pytania dziennikarze z mikrofonami reprezentujący różne stacje radiowe lub telewizyjne.
3. Wypełnijcie kartę pracy nr 4.

► **Podsumowanie**

1. Prezentacja efektów pracy – omówienie zadań wykonanych na kartach pracy.
2. Wydanie jednego numeru gazetki poświęconego utworowi C. S. Lewisa *Lew, Czarownica i stara szafa*.
- 2a. Prezentacje multimedialne (program PowerPoint).
3. Ewaluacja, wnioski.

KUCHENNE REWOLUCJE PANI BOBROWEJ

ZASADY ZDROWEGO ODŻYWIANIA

1.
2.
3.
4.
5.
6.

Domowy przepis na ptasie mleczko:
Składniki:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Sposób wykonania:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

CO TO JEST PIRAMIDA ZDROWIA?

Piramida zdrowia:

Piramida Zdrowego Żywienia

Nie zapominaj o ruchu!

Instytut Żywności i Żywienia 2009

http://www.izz.waw.pl/pl/?option=com_content&view=article&id=7

*Miejsce na reklamę
ptasiego mleczka (projekt ucznia)*

E-SKŁADNIKI – CO TO TAKIEGO?

Tajemnicze „E”?

Pod literą „E” i trzema cyframi znajdują się grupy substancji dodawanych do produkcji żywności:

E-100 – E-180 – barwniki

E-200 – E-283 – konserwanty

E-290 – E-385 – przeciwutleniacze, stabilizatory, regulatory kwasowości

E-400 – E-495 – zagęszczacze i stabilizatory

E-500 – E-1518 – regulatory kwasowości, środki spulchniające, przeciwzbrylające, klarujące, wzmacniacze smaku

Oznaczenia:

Kolor zielony – uznany za nieszkodliwy.

Kolor pomarańczowy – uznany za podejrzany.

Kolor czerwony – uznany za trujący, rakotwórczy, szkodliwy lub zabroniony.

Kolor niebieski – zdania podzielone odnośnie szkodliwości

Kolor czarny – brak informacji

KARTA PRACY NR 2

OGŁOSZENIA DROBNE

UWAGA!

Już wkrótce otwarcie
SALONIKU
LITERACKIEGO
„**U PANA TUMNUSA**”.
Zapraszam na czwartkowe
spotkania z literaturą przy
filiżance herbaty.

PAN TUMNUS

SPRZEDAM DOM

Profesor

SPRZEDAM TANIO

używaną maszynę
do szycia.
Pani Bobrowa.
Dom nad rzeką

KUPIĘ ZABYTKOWĄ SZAFĘ**ZAPROSZENIE
NA KORONACJĘ!**

NIERUCHOMOŚCI
OKAZJA! ZAMEK BIAŁEJ
CZAROWNICY
W BARDZO NISKIEJ CENIE!

**PROGNOZA POGODY
NA JUTRO:****ZATRUDNIĘ**

LATARNIE – wyrób
własny.
Nr tel. 33 333 222 111

DOMOWE PTASIE
MLECZKO FIRMY

ZNALEZIONO

KARTA PRACY NR 3

RELACJE REPORTERSKIE

OFENSYWA BIAŁEJ CZAROWNICY

SENSACYJNE DONIESIENIA Z POLA WALKI

DRAMATYCZNE CHWILE PIOTRA

EDMUND URATOWANY?

DRUZGOCĄCA KLĘSKA BIAŁEJ
CZAROWNICY

UWAGA! SENSACJA!

Niezwykłe spotkanie ze świętym Mikołajem!

KARTA PRACY NR 4

KONFERENCJA PRASOWA

- Witamy pana w studiu TV. Co skłoniło pana do otwartej rozmowy z przedstawicielami mediów?
.....
.....
- Dlaczego tak łatwo uległ pan czarowi Białej Czarownicy?
.....
.....
- Kiedy przekonał się pan, że znalazł się po niewłaściwej stronie?
.....
.....
- Jak opisałby pan spotkanie z Aslanem?
.....
.....
- To była poufna rozmowa, która odmieniła pana postawę. Czy mógłby pan zdradzić jej przebieg oraz ton?
.....
.....
- Jak pan myśli, dlaczego Aslan zgodził się na dobrowolne cierpienie i śmierć za pana? Jak pan wytłumaczy zagadkowe zachowanie Aslana wobec pana i niezwykłą reakcję rodzeństwa?
.....
.....
- Co pan czuł, kiedy zorientował się, że źle postąpił, a mimo to wszyscy panu przebaczyli?
.....
.....
- Czego nauczyła pana ta niezwykła historia?
.....
.....
- I jeszcze jedno – wrażenia z koronacji?
.....
.....
- Dziękujemy za rozmowę.

JAK PRUS Z GODULI WOKULSKIEGO ZROBIŁ...¹

KRYSTIAN WĘGRZYNEK

► **Proponowany etap edukacyjny:**
szkoła ponadgimnazjalna

Prolog

W 1886 r. Bolesław Prus trafił do Prus (Placówkę zslifował w Nałęczowie), dokładnie na Górny Śląsk, w okolicy Szombierek, gdzie natknął się na stangreta państwa Schaffgotschów i poznał niezwykłą historię Pani na Kopicach. Ponieważ oprócz tematu cotygodniowego felietonu zbierał także materiały do swojej najnowszej książki pt. *Trzy pokolenia*, postanowił bliżej przyjrzeć się skomplikowanej biografii Karola Goduli i jego – jak sądził – niezwykłej Lalce, Joannie Gryzik.

Powyższa konfabulacja to przyczynek do kwestii, jak wspomnieć o fascynujących losach Karola Goduli na lekcjach języka polskiego w liceum ogólnokształcącym. Wokulski i Godula są przykładami klasycznych *self-made manów*, obaj zdobywają gigantyczną fortunę i są tyleż spełnieni, co nieszczęśliwi. Jednocześnie ich losy w wyrazisty sposób ukazują różnice pomiędzy losami wybitnych jednostek z terytorium ówczesnych Prus i Królestwa Kongresowego.

Przyjrzyjmy się zatem obu kreacjom: Wokulskiemu, postaci stworzonej przez Prusa, i Goduli, który wprowadził do życia sam siebie niemal od podstaw, ale ponieważ kazał zniszczyć wszelkie dokumenty na swój temat, więc jest też „tworzony” przez kolejne pokolenia swoich wielbicieli. Moja

propozycja dydaktyczna opiera się na analizie dwóch książek: oczywiście *Lalki* i fabularyzowanego dokumentu Krzysztofa Lewandowskiego *Zostać milionerem według Karola Goduli*.

Początki kariery

Karol pracował w dobrach Ballestremów kolejno jako łowczy, urzędnik folwarczny, aktuariusz sądu w Pławniowicach, wreszcie w 1801 jako skarbnik majątku w Rudzie. (...) Godula postanowił wyprowadzić się z domu rodziców i zamieszkać w folwarku, obok siedziby Ballestremów, choć warunki były fatalne. Codziennie rano dosiadał konia i objeżdżał domostwo po domostwo. Dużo rozmawiał i analizował. (...) Wezwał wszystkich na plac folwarczny i kazał budować wielkie dyby.

– Niech każdy wie, że nie toleruję pijaństwa, lenistwa i nieposłuszeństwa i będę ja karać z całą surowością. Wszyscy musimy zadbać o to, by miały co jeść nasze dzieci – zakomunikował. Wieśniacy bali się go panicznie (...) zaczęli pracować jak nigdy dotąd, po kilkanaście godzin na dobę, pomagając sobie wzajemnie w gospodarstwie. Po dwóch latach konsekwentnych działań folwark zaczął przynosić dochody.²

Godula pnie się zatem systematycznie po szczeblach kariery pod okiem górnośląskiego arystokraty, wstawiając się uporem, konsekwencją, ale i bezwzględnością stosowanych metod. Gustaw Morcinek ocenia to bezceremonialnie: *Karol Godula cho-*

dził teraz z flintą po pławniowickich lasach i ścigał raubczyków i biedotę wiejską, co przychodziła do lasu na grzyby czy po suche gałązki. Karol Godula stał się wiernym piescem pańskim. Ale to tak: kto panu służy wiernie, ten mu za to pierdnie! W końcu się przebrała miarka cierpliwości ludzkiej. Raubczycy napadli na gajowego Godulę, zbili go ciężko i poranionego, ze złamanymi rękami i ze złamaną nogą oraz pozbawionego męskości powiesili za nogi na drzewie.³

Jednocześnie autor *Pokładu Joanny* przedstawia swoją interpretację przyczyn okaleczenia Goduli, a te podawano rozmaite, np. taką, iż został pobity przez niezdyscyplinowanych żołnierzy w czasie, gdy pełnił on funkcję podkomendanta *Landwehry*.⁴

Wróćmy do człowieka z oszpeceniami przez syberyjskie mrozy dłońmi. Jego kariera zaczyna się jesienią 1871 r. po powrocie do Warszawy:

(...) trafiła się rzecz dziwna. Kupcy nie dali mu roboty, gdyż był uczonym, a uczeni nie dali mu także, ponieważ był eks-subiektem. (...) Strach, jak ciężkim było jego życie. Zmizerniał, sponiewniał, zdziczał. Ale nie narzekał.⁵

W pół roku zaś później Stach powiedział mi, że... żeni się z panią Małgorzatą Mincel (...)

– Sprzedał się starej babie – mówili znajomi. (...)

Stach jednakże bardzo prędko zamknął ludziom usta, ponieważ od razu wziął się do roboty (...) obsługiwał gości, rachował, wydawał resztę, jak gdyby był tylko płatnym subiektem. Zrobił nawet więcej, bo już w drugim roku wszedł w stosunki z moskiewskimi kupcami, co bardzo korzystnie oddziało na interesy. Mogę powiedzieć, że za jego rządów potrojiły się obroty” (T. II, ss.154 – 155).

Obaj rozpoczynają drogę zawodową w nieprzychylnym dla nich środowisku. Godula rozwija zatem karierę dworskiego ekonoma, co niewątpliwie bardziej spodobałoby się ojcu Stanisławowi, nieustannie przypominającemu synowi, że *Wokulscy [to] stara szlachta* (T. II, s. 140). Jednakże i kariera kupiecka da Stanisławowi status porównywalny

¹ Artykuł jest fragmentem publikacji *W kręgu Karola Goduli. Informacje i inspiracje dydaktyczne*. Katowice 2012, wydanej przez RODN „WOM” w Katowicach.

² K. Lewandowski: *Zostać milionerem według Karola Goduli*. Katowice 2010, s. 30 – 31.

³ G. Morcinek: *Pokład Joanny*. Katowice 1983, s. 21.

⁴ J. S. Dworak: *Karol Godula – pionier przemysłu cynkowego na Górnym Śląsku*. Opole 1995, s. 76.

⁵ B. Prus: *Lalka*. Warszawa 1969, t. II, s. 153. Wszystkie cytaty z powieści B. Prusa i K. Lewandowskiego pochodzą z przywołanych wydań.

z pozycją majątkową Goduli. Jedyne relacje damsko-męskie od samego początku zaczynają układać się zgoła odmiennie.

Rozkwit

Godula i Wokulski robią karierę na wojnie, angażując się po stronie potęg Polsce nieprzychylnych. Karol w czasie wielkiego narodowego zrywu Prusaków, jakim było powstanie przeciw Napoleonowi, jest, jak już wcześniej wspomniano, gorliwym funkcjonariuszem pruskiej administracji. Nie darowałoby mu tego Rzeccy, oj, nie darowali!

Wojska francuskie zaczęły się powoli wycofywać. W końcu zostały pobite. Fryderyk Wilhelm tryumfował. W tym czasie już nie rządowe hutę miały monopol na nowoczesność, ale także huta wybudowana przez Godulę. Nic dziwnego, że zaczął robić zawrotną urzędniczą karierę. W 1813 został powołany przez władze publiczne okręgu bytomskiego na komisarza dystryktu policyjnego na Rudę i Biskupice, następnie podkomendanta Landwehry w powiecie bytomskim i wreszcie dwa lata później oberamtmanem, odpowiedzialnym za sądownictwo wiejskie, sprawowanie władzy policyjnej oraz pełnienie funkcji poborcy podatkowego. (s. 76)

Ale i były powstaniec oraz zesłaniec dokonuje zaskakującego zwrotu w czasie trwania wojny rosyjsko-tureckiej. Bynajmniej nie chce zostać „tureckim Wallenrodem”. Zajmuje się aprowizacją dla armii rosyjskiej w czasie wojny, która wybuchła 13 lat po upadku powstania styczniowego. Nie dość na tym – w ciągu kilku miesięcy pomnaża majątek dziesięciokrotnie!

Nie bój się – ciągnął Wokulski. – Grosz ten zarobiłem uczciwie, nawet ciężko, bardzo ciężko. Cały sekret polega na tym, że miałem bogatego współnika i że kontentowałem się cztery i pięć razy mniejszym zyskiem niż inni. Toteż mój kapitał ciągle wzrastający był w ciągłym ruchu. No – dodał po chwili – miałem też szalone szczęście (...) Gruba gra?... prawie co miesiąc stawiałem cały majątek, a co dzień życie. (T. I, s. 39)

Podobne biznesowe ryzyko podejmuje nieco wcześniej Godula. By pokazać ten mechanizm, Lewandow-

ski sięga do legend o hałdach żużla, sprytnie wykorzystanych przez inwestora z Rudy.

Goduli udało się otrzymać od Ballestrema zgodę, by zabrał sobie zwałowiśka żużla za darmo. Nie zastanawiał się, po co mogą mu być potrzebne. Ten załadował je na kilka wozów i pojechał do Pszczyny. Trudno było nie zauważyć tego orszaku. Wzbudził on zainteresowanie samego księcia, zwłaszcza, że dostrzegł, co się znajduje na furmankach.

– Po coś to tutaj przywiózł?

– Jaśnie panie, wiem, że to jest najcenniejsze, że dzięki temu tak świetnie prosperuje Huta Wesoła. Pomyślałem, że zrobię ci mały prezent.

– Prezent? Jaki prezent?

– To, co na wozach jest dla ciebie. Za darmo.

– Dla mnie? A co mam z tym zrobić?

– Dobrze wiesz panie i ja dobrze wiem.(...)

– Dobrze. Prezent przyjmuję, ale do cholery skąd wiesz, że wytapiam z tego cynk? – zapytał wściekły książę Fryderyk Ferdynand Anhalt-Kothen.

– Właśnie mi to powiedziałeś panie. Błefowałem. Podejrzewałem, ale nie miałem potwierdzenia. Teraz już je mam – uśmiechnął się Godula (...)

Panowie ustalili, że wszystko ma być objęte całkowitą tajemnicą, a odtąd do Huty Wesoła będą trafiać transporty żużla z kuźnic w Halembie i Kuźnicy. Nagromadziło się go przez wieki ogromne ilości. Dzięki temu dość znaczne sumy wpłynęły do sakwy pszczyńskiego księcia Anhalt, bo znacznie zwiększył ilość produkowanego cynku oraz... Goduli, który sprzedał hałdy, które otrzymał za darmo. (ss. 32 – 33)

W ten oto sposób Karol wiąże swoje życie z przemysłem górniczo-hutniczym. W 1812 r. rozpoczyna działalność huta cynku „Karol” w Rudzie, której właścicielem był hrabia Ballestrem, a zarządcą Godula. Huta stała się tak zyskownym przedsięwzięciem, że arystokrata, widząc zyski, jakie przynosi, podarował Goduli 28 kuksów (udziałów) ze 128 istniejących. Majątek króla cynku ostatecznie wzrósł do 2 mln talarów.

Nieco inny charakter miały relacje bohatera *Lalki* z arystokracją, bo i Łęccy prowadzili inny tryb życia niż Ballestre-

mowie: a to ktoś szczęśliwie wygrywa w karty, a to srebra daje pod zastaw, a to kamienicę... Majątek Łęckich uzależniony jest od siły uczucia Wokulskiego i jego finansowych umiejętności.

– Ile ma pan nadzieję wziąć za ten dom...?

– Sto, do stu dziesięciu tysięcy rubli. Cokolwiek jednakże dostanę, tobie oddam, panie Stanisławie.

Wokulski pochylił głowę na znak zgody i pomyślał, że jednak pan Tomasz za swoją kamienicę nie dostanie więcej niż dziewięćdziesiąt tysięcy rubli. Tyle bowiem miał w tej chwili do dyspozycji, a nie mógł zaciągać długów bez narażania swego kredytu.

– Tobie oddam, panie Stanisławie – mówił pan Łęcki – I właśnie chciałem zapytać się, czy przyjmiesz?...

– Ależ rozumiem się...

– I jaki mi dasz procent?

– Gwarantuję dwudziesty, a jeżeli interesu pójdą lepiej, to i wyższy – odparł Wokulski dodając w duchu, że więcej niż piętnaście procent nie mógłby dać komuś innemu.

– Filut!... – pomyślał pan Tomasz – Sam ma ze sto procentów, a mnie daje dwadzieścia... (T. II, s. 18)

Udziały Goduli w hucie Ballestrema przyczynią się do wzmocnienia finansowej samodzielności chłopaka z Makoszew, z kolei intensywny lifting majątku Łęckich połączony z ekonomiczną naiwnością pana Tomasza wystawia na ciężką próbę nawet zakochanego po uszy Wokulskiego. Sukces materialny nie jest zresztą dla warszawianina istotny – najważniejsze jest oczywiście zdobycie Izabeli Łęckiej. W tym miejscu losy Stacha i Karlika wydają się nieporównywalne.

Schyłek

Jakkolwiek zastanawiać się nad niezwykłą decyzją zapisania gigantycznej fortuny sześciolatniej Joasi Gryzik, to uczucia kierujące oboma mężczyznami mają jednak inny charakter. Stach stosunkowo późno uświadamia sobie, iż (...) nie chodziło mu o książniczkę, że stanowiła ona dla niego tylko drogowskaz⁶. I Godula uzmysławia sobie, że zgromadzone przez niego bogactwo nie jest celem samym w sobie, tym bar-

⁶ O. Tokarczuk: *Lalka i perła*. Kraków 2001, s. 75.

dziej, jeśli nie ma obok nikogo, komu można by je odpowiedzialnie przekazać. Dość przypomnieć scenę, kiedy to król pruski nie zaplanował przystanku w Rudzie w czasie uroczystego przejazdu Koleją Górnośląską: *Plotkowano potem, że Godula wściekł się tak bardzo, że kazał wyłożyć podłogę w swoim domu pieniędzmi z wizerunkiem Hohenzollerna, tak by go codziennie deptać* (s. 135). Zresztą i Wokulski jest gotów *rzucić cały majątek w błoto* (II, s. 94), oczywiście – dla niej.

Jednak emocje towarzyszące dwóm bogaczom nie zawsze przebiegają według tej samej amplitudy. Znamienne są ich spotkania z poezją. Lewandowski przedstawia taką oto scenę rozmowy dwóch przyjaciół: *Po jego [poety] długiej nieobecności na Śląsku Godulę postanowił odwiedzić Józef von Eichendorff. Jego zdziwienie było ogromne. W swoich wierszach pisał o tęsknocie do pięknych, rodzinnych stron – „Wąwozy i kotliny/Zielono mgławki bór/o rdzawe jarzębiny/Jak zamyślony chór...” To, co zobaczył, przeszło jego najszybsze wyobrażenia. Na widnokręgu widać było porośniętą ziemię, dość nieestetyczne hale, kominy, krzątających się brudnych i wymęczonych ludzi (...)*

– Co wyście zrobili z tej ziemi? (...) Jak tu wygląda? Lasy powycinane, domy dla robotników to liche baraki jak budy w piekle dla straceńców, huty i kopalnie jakby nikomu nie zależało tu na tym, co ogląda. Co wyście zrobili? Czy ta ziemia, która była rajem, jest teraz piekłem?

– Nie myślałem tak o tym. Wiesz, z dnia na dzień zmienia się nasz pejzaż i się nad tym nie zastanawiamy (s. 138).

Eichendorff budzi w Goduli wyrzuty sumienia wobec dewastacji pierwotnego śląskiego krajobrazu – to, co dla poety jest, czy raczej było istotą śląskości, dla przedsiębiorcy staje się już tylko efektem ubocznym jego zasadniczej działalności.

I poezja Mickiewicza ma moc budzenia ledwo co uśpionych uczuć. Kiedy Wokulski próbuje się w Paryżu ocknąć po bolesnych ciosach zadanych przez Łęcką, aplikuje sobie dawkę wierszy wieszczą: *Uczuł łzę pod powieką, lecz pohamował się i nie splamiła mu twarzy (...)* Złożył książkę i cisnął nią w kąt pokoju, aż rozleciały się kartki. *Książka odbiła się od ściany, spadła na umywalnię i ze smutnym szelestem stoczyła się na podłogę. „Dobrze ci tak! tam twoje miejsce...” – myślał Wokulski.* (T. II, s. 256)

Pozwólmy sobie przy tej okazji na opis pewnego historycznoliterackiego paradoksu: Godula, żyjąc w epoce romantycznej wydaje się być zasadniczo odporny na tego rodzaju emocjonalną huśtawkę, Wokulski, pozytywistyczny wojownik, nie może jednak zwalczyć romantycznych nastrojów. Obaj zmuszeni są jednak, wobec nieposiadania własnego potomka, do zaplanowania sukcesji. Świetnie prosperujące przedsiębiorstwo handlowe Wokulski sprzedaje zatem kupcom żydowskim – Szlangbaumom, przemysłowe imperium trafia ostatecznie do rąk państwa Schaffgotschów, niezwykłego małżeństwa śląsko-plebejskiego i arystokratyczno-niemieckiego zarazem.

Epilog

Jakie zatem wnioski możemy wysnuć z obu tych historii? Józef Bachórz zastanawiając się nad kwestiami ekonomicznymi, poruszonymi w *Lalce*, zauważa: [Prus] *uważał pieniądze (...) za warunek kardynalny organizacji społeczeństwa i za środek znakomity funkcjonowania jego gospodarki. Ani jednak we własnej biografii, ani w którymkolwiek utworze nie aprobował ich fetyszyzowania i wynoszenia na wyżyny wartości nad wartościami.*⁷

Zapewne pod tą tezę podpisaliby zarówno Karol Godula, jak i Krzysztof Lewandowski. Autor tej publikacji chce przedstawić swojego bohatera jako pioniera przedsiębiorczości na Górnym Śląsku, wyrastającego z rodzimej gleby.

Zestawmy te kreacje ponownie:

Godula jest obywatelem pruskim, zdecydowanie lojalnym (postawa w czasie wojny z Napoleonem) wobec tego państwa, aczkolwiek nie zawsze przez nie (czytaj: króla) docenianym; Wokulski walczy z zaborcą rosyjskim, ale potem układa sobie z nim doskonałe relacje ekonomiczne i zdobywa fortunę.

Rudzianin i warszawianin muszą walczyć z zazdrością i niechęcią klasy średniej i zabiegać o uznanie lekceważącej ich (pierwszego mniej, drugiego – bardziej) arystokracji.

Obaj szybko zdobywają majątek – jeden na drodze awansu w hierarchii urzędniczej, a później przemysłowej, drugi – poprzez małżeństwo, a następnie ryzykowne inwestycje w czasie wojny bałkańskiej.

Wydają się sobie zatem bliżsi, niż to się na pierwszy rzut oka wydaje.

Autor niniejszego artykułu chce zwrócić uwagę czytelników na dotkliwy brak wzmianek o postaci Goduli w szkole ponadgimnazjalnej, szczególnie na Górnym Śląsku. W kontekście lekturowym uczeń dowiaduje się o XIX-wiecznych Prusach z takich pozycji, jak *Bartek Zwycięzca* czy *Placówka*. Oczywiście ten kontekst jest potrzebny do rozpoczęcia rozmowy na temat Karola Goduli na lekcji języka polskiego. Najodpowiedniejszym jednak momentem wydają mi się zajęcia poświęcone *Lalce* i jej głównemu bohaterowi, najbardziej duchowo bliskiemu „diabłu z Rudy”.

Nie zapominajmy o nim – to bohater na nasze czasy: *Non omnis moriar – Vir Celsius*.

Krystian Węgrzynek jest nauczycielem języka polskiego w IV LO i VII LO w Katowicach.

⁷ J. Bachórz: *O pieniądzach i kwestiach ekonomicznych w „Lalce” Bolesława Prusa*. „Pieniądze i Więź” 1999, nr 2.

**REGIONALNY OŚRODEK DOSKONALENIA
NAUCZYCIELI „WOM”
40-132 KATOWICE
ul. ks. kard. Stefana Wyszyńskiego 7**

**adres internetowy:
strona internetowa:
centrala telefoniczna:**

**DYREKTOR
mgr Anna Zakrzewska-Zamora**

**WICEDYREKTOR
dr Tomasz Grad**

**ZASTĘPCA DYREKTORA DS.
ADMINISTRACYJNO-EKONOMICZNYCH
mgr Beata Żurowicz**

**PRACOWNIA ROZWOJU ZAWODOWEGO NAUCZYCIELI
dr Barbara Ziółkowska – kierownik
mgr Joanna Drażek
mgr Ewa Jakubowska
mgr Marianna Kłyk
mgr Mariola Lux
dr Paweł Matyszkiewicz
mgr Maria Syta**

**PRACOWNIA ZARZĄDZANIA I ANALIZ OŚWIATOWYCH
mgr Elżbieta Drobiec – kierownik
mgr Krzysztof Bednarek
mgr Cezary Lempa
mgr Jolanta Nędzyńska-Fudalej
mgr Renata Stanek-Kozłowska
mgr Marek Szafraniec**

**PRACOWNIA EDUKACJI ZAWODOWEJ I MIĘDZYKULTUROWEJ
mgr Anna Czarlińska-Wężyk – kierownik
mgr Maria Kaczmarek
dr inż. Jerzy Kropka
mgr Małgorzata Łukaszewska**

**PRACOWNIA INFORMACJI PEDAGOGICZNEJ
mgr Andrzej Musiał – kierownik
mgr Bohdan Doboszyński
mgr Aldona Ferdyn
mgr Iwona Kruszevska-Stoły
mgr Monika Tokaj-Wtorek
mgr Maria Wilk**

ZESPÓŁ OBSŁUGI SZKOLEŃ

GŁÓWNY KSIĘGOWY – mgr Elżbieta Wiktorzak

KADRY – mgr Agnieszka Frejno

**sekr@womkat.edu.pl
www.womkat.edu.pl
(32) 258 13 97, 203 59 67**

tel. (32) 258 22 09; e-mail: azamora@womkat.edu.pl

tel. (32) 258 22 09; e-mail: tg@womkat.edu.pl

tel. (32) 203 59 67 w. 219; e-mail: bzurowicz@womkat.edu.pl

**tel. w. 224; e-mail: zb@womkat.edu.pl
tel. bezp. (32) 259 98 85; w. 119; e-mail: jdrazek@womkat.edu.pl
tel. w. 202; e-mail: ejakubowska@womkat.edu.pl
tel. w. 224; e-mail: mk@womkat.edu.pl
tel. w. 124; e-mail: ml@womkat.edu.pl
tel. bezp. (32) 258 38 01; w. 122; e-mail: pm@womkat.edu.pl
tel. w. 213; e-mail: msyta@womkat.edu.pl**

**tel. bezp. (32) 259 98 35; w. 203; e-mail: ed@womkat.edu.pl
tel. w. 221; e-mail: kb@womkat.edu.pl
tel. w. 221; e-mail: cezaryl@womkat.edu.pl
tel. bezp. (32) 259 98 35; w. 203; e-mail: jola@womkat.edu.pl
tel. w. 217; e-mail: rsk@womkat.edu.pl
tel. w. 217; e-mail: mszafraniec@womkat.edu.pl**

**tel. w. 223; e-mail: aczarli@womkat.edu.pl
tel. bezp. (32) 259 98 48; w. 212; e-mail: mkaczmarek@womkat.edu.pl
tel. bezp. (32) 259 98 48; w. 212; e-mail: zawodowe@womkat.edu.pl
tel. w. 208; e-mail: mlukaszewska@womkat.edu.pl**

**tel. bezp. (32) 203 78 46; w. 120; e-mail: amusial@womkat.edu.pl
tel. w. 201; e-mail: forum@womkat.edu.pl
tel. w. 201; e-mail: aferdyn@womkat.edu.pl
tel. bezp. (32) 203 66 40; w. 124; e-mail: ika@womkat.edu.pl
tel. bezp. (32) 203 66 40; w. 123; e-mail: mtokaj@womkat.edu.pl
tel. bezp. (32) 203 78 46; w. 120; e-mail: kei@womkat.edu.pl**

tel./fax (32) 203 66 56; w. 206; e-mail: kursy@womkat.edu.pl

tel. bezp. (32) 259 98 69; w. 204 i 205

tel. bezp. (32) 258 33 70, w. 214; e-mail: kadry@womkat.edu.pl

REGIONALNY OŚRODEK DOSKONALENIA NAUCZYCIELI „WOM” w KATOWICACH

**proponuje Państwu
kursy kwalifikacyjne i doskonalące z zakresu:**

- > organizacji i zarządzania oświatą
- > polityki edukacyjnej w gminie, powiecie, województwie
- > diagnozy pracy szkoły
- > prawa oświatowego
- > awansu zawodowego nauczyciela
- > WDN
- > pomiaru dydaktycznego
- > samooceny pracy szkoły
- > aktywizujących metod nauczania
- > programów autorskich i innowacji
- > pedagogiki dla nauczycieli przedmiotów ogólnokształcących
- > pedagogiki dla nauczycieli teoretycznych przedmiotów zawodowych i praktycznej nauki zawodu
- > przedmiotów ogólnokształcących
- > edukacji wczesnoszkolnej
- > nowych podstaw programowych
- > nauczania i wychowania integracyjnego
- > pedagogiki przedszkolnej
- > edukacji europejskiej
- > edukacji regionalnej
- > edukacji ekologicznej
- > edukacji prozdrowotnej
- > edukacji zawodowej
- > języków obcych
- > emisji głosu i techniki mówienia
- > surdopedagogiki
- > pedagogiki opiekuńczo-wychowawczej
- > terapii pedagogicznej
- > agresji w szkole
- > oligofrenopedagogiki
- > wychowania do życia w rodzinie
- > przedsiębiorczości
- > kształtowania postaw przedsiębiorczych w szkole zawodowej
- > umiejętności kluczowych
- > obsługi komputera
- > Internetu
- > bibliotekoznawstwa, bibliotekarstwa
- > pracy kierowników i wychowawców placówek wypoczynku oraz kierowników wycieczek

Proponujemy również:

- > materiały informacyjne o działalności ośrodka
- > publikacje poświęcone najnowszym rozwiązaniom metodycznym i zagadnieniom związanym z reformą

